

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra geografie

Bakalářská práce

Struktura obyvatelstva podle pohlaví – Česká republika

Vypracovala: Jana Kalbáčová
Vedoucí práce: Prof. RNDr. Jozef MLÁDEK, DrSc.
České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

.....
Jana Kalbáčová

Poděkování

Srdečně děkuji vedoucímu bakalářské práce, *Struktura obyvatelstva podle pohlaví – Česká republika*, Prof. RNDr. Jozefu MLÁDKOVI, DrSc., za odborné vedení práce, cenné rady a čas, který mi věnoval při konzultacích.

ANOTACE:

KALBÁČOVÁ J. (2015): Struktura obyvatelstva podle pohlaví – Česká republika. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra geografie, 65 s.

Tato bakalářská práce pojednává o demografii, respektive o demografických změnách v České republice v oblasti struktury obyvatelstva podle znaků biologických. Je zde zachycen jednak pokus o poznání vzájemného vlivu struktur podle pohlaví, některých demografických procesů a jevů a jednak pokus o identifikaci faktorů tuto strukturu ovlivňujících. Zejména se zaměřuje na historický vývoj počtu mužů a žen v České republice jak na úrovni pohlaví, tak na úrovni věku a na prostorovou diferencovanost obyvatelstva podle pohlaví. Prezentuje typizace krajů, okresů a SO ORP podle studovaných struktur. Práce je doplněna o kartografické výstupy, tabulky, grafy.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Demografie, demografický vývoj, struktura obyvatelstva, pohlavní rozdíly, porodnost, úmrtnost, stárnutí

ANNOTATION:

KALBÁČOVÁ J. (2015): The structure of the population by sex – Czech Republic. Bachelor thesis. University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Education, Department of Geography, 65 s.

This bachelor thesis discusses demography, respectively demography changes in the Czech Republic, in the field of population structure in accordance with the biological characters. There is captured an attempt of understanding the influence of the mutual gender structure, some demographic processes and phenomenon. Secondly there is an attempt to identify factors influencing the structure. Particularly focusing on historical development number of men and women in the Czech Republic by gender level, as well as the age level and spatial differential of the population by gender. It presents different types of the counties, districts and Administration office with Municipal extended powers by studied structures. The thesis contains the cartographic outputs, tables, graphs.

KEY WORDS:

Demography, demography development, population structure, gender differences, natality, mortality, ageing process

OBSAH

ÚVOD	2
1 LITERATURA A PRAMENY STATISTICKÝCH DAT	4
1.1 Literatura.....	4
1.2 Prameny statistických dat	5
2 METODIKA	7
3 DEMOGRAFIE A DEMOGEOGRAFIE	9
3.1 Vymezení pojmu	9
3.2 Demografické jevy a procesy.....	10
4 STRUKTURA OBYVATELSTVA	12
4.1 Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku	12
4.1.1 Struktura obyvatelstva podle věku	13
4.1.2 Struktura obyvatelstva podle pohlaví.....	15
5 DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ OBYVATELSTVA	23
5.1 Proces stárnutí	23
5.2 Demografické stárnutí obyvatelstva České republiky	24
5.3 Důsledky	24
6 HISTORICKÝ VÝVOJ STRUKTURY OBYVATELSTVA ČESKÉ REPUBLIKY	26
6.1 Struktura obyvatelstva podle pohlaví.....	26
6.2 Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku	29
7 PROSTOROVÁ DIFERENCIOVANOST OBYVATELSTVA PODLE POHLAVÍ	44
7.1 Prostorová diferenciovanost obyvatelstva podle pohlaví na úrovni krajů	44
7.2 Prostorová diferenciovanost obyvatelstva podle pohlaví na úrovni okresů	47
7.3 Prostorová diferenciovanost obyvatelstva podle pohlaví na úrovni SO ORP.....	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH	64

ÚVOD

Tématem bakalářské práce je Věková struktura obyvatelstva podle pohlaví v České republice. Toto téma jsem si vybrala proto, že mě zajímá vývoj naší populace jak v historii, tak v současné době. Věková struktura obyvatelstva je jednou ze základních charakteristik každé populace a významně ovlivňuje většinu demografických, sociálních i ekonomických jevů (Atlas obyvatelstva ČSSR 1987).

Cílem této práce je zhodnocení struktury obyvatelstva podle pohlaví české populace, hledání rozdílů v zastoupení mužů a žen v jednotlivých krajích, okresech či správních obvodech obcí s rozšířenou působností a pokusit se zjistit hlavní příčiny. Práce se také pokouší poukázat na historický vývoj struktur podle pohlaví a věku, na poznání vzájemného vlivu struktur podle pohlaví a některých demografických procesů a jevů.

Teoretická část se zabývá zejména vymezením pojmu demografie a demogeografie. Je zde pokus o vysvětlení důležitých demografických jevů a procesů a o shromáždění informací, jak a kde můžeme získat demografická data. Dále už se tato část věnuje samostatné struktuře obyvatelstva podle věku i podle pohlaví, jejím znakům, typům a metodám vyjádření. V neposlední řadě je tu zmínka o velmi rozšířeném jevu, který platí pro Českou republiku a nazývá se demografické stárnutí a jeho důsledky.

V aplikační části práce je struktura obyvatelstva podle pohlaví hodnocena prakticky. Nejdříve se zabývám historickým vývojem počtu mužů a žen celkově a poté podle věkových skupin. Pro lepší vyjádření jsou využity tabulky a grafy. Další část je věnována prostorové diferencovanosti obyvatelstva podle pohlaví na úrovni krajů, okresů a správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Pro tvorbu této části je potřeba zpracovat mapy v programu ArcGIS.

Stanoveny byly následující hypotézy:

Poměr pohlaví obyvatelstva žijícího na určitém území vzniká složitým procesem přirozené i mechanické reprodukce. Relativní poměr obou pohlaví v konkrétním okamžiku je výslednicí poměru pohlaví živě narozených dětí, poměru pohlaví zemřelého obyvatelstva, poměru obyvatelstva přistěhovalého a vystěhovalého a konečně důsledkem hlavních zevních událostí, např. válek (Srb 1965). Na základě toho lze usuzovat, že strukturu obyvatelstva podle věku a pohlaví ovlivňují některé demografické procesy, jako je například porodnost, úmrtnost, migrace.

Proces transformace ekonomických a sociálních struktur, který v ČR probíhá od roku 1990, zasáhl významně i do reprodukčního chování obyvatelstva. Většinu změn dřívějších trendů demografických procesů čeští demografové očekávali, protože analogické tendence se postupně projevovaly v zemích západní Evropy od konce šedesátých let. V nich se postupně uplatňoval nový model reprodukčního chování odpovídající strukturám postindustriální společnosti. Dlouhodobý trend poklesu porodnosti se v 90. letech prohlubuje a k výraznému snížení počtu narozených dětí dochází od r. 1994. Od roku 1990 se začínají úmrtnostní poměry rychle zlepšovat. Přes narůstající počty osob ve vyšším věku roční počty zemřelých klesají a příznivý vývoj je u všech hlavních měr úmrtnosti (Vystoupil, Tarabová 2004). Dalo by se tedy předpokládat, že prudký pokles porodnosti, výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a i do určité míry zvýšení migrační atraktivity České republiky v 90. letech se dlouhodobě promítnou ve změnách počtu a složení populace podle věku a pohlaví.

Jestliže na začátku devadesátých let se odvětvová struktura zaměstnanosti mužů a žen výrazně lišila, tak se v průběhu následujících dvaceti let rozdíl ještě prohloubily. To se týká zejména proporce mezi sekundárním a terciárním sektorem. Zatímco celkový počet mužů pracujících v průmyslu nebo stavebnictví se snížil jen málo (o 35 tis.), počet žen pracujících v tomto sektoru klesl o 200 tis. (o téměř 30 %). Tento vývoj kontrastuje s vysokým přírůstkem pracujících žen v terciárním sektoru o téměř 290 tis., když tento přírůstek značně převyšoval přírůstek mužů pracujících v sektoru služeb - nárůst o necelých 220 tis. (Petráňová, Mejstřík 2014), a proto lze očekávat, že ve velkých městech bude vyšší femininita a hlavní příčinou by mohla být obsáhlejší nabídka pracovních pozic v terciárním sektoru (administrativě či službách).

1 LITERATURA A PRAMENY STATISTICKÝCH DAT

1.1 Literatura

Následující kapitolu lze charakterizovat jako souborný popis zdrojů informací k tématu struktura obyvatelstva. Při zpracování bakalářské práce byla použita odborná literatura týkající se demografie a demogeografie. Přehled uvádí pouze základní zdroje, které se věnují dané problematice či ze kterých byly čerpány teoretické podklady. Ostatní použitá literatura je uvedena v seznamu zdrojů na konci této práce.

Demografická teorie vychází z práce Úvod do demografie (Kalibová 2003). Tato literatura poskytuje zejména základní informace jednak o historii demografie, jednak o zdrojích demografických dat a konstrukci demografických ukazatelů. Jsou zde popsány procesy demografické reprodukce a struktury obyvatelstva podle pohlaví a věku. Také se zabývá populačním vývojem.

Velkou inspirací se stala kniha Demografická analýza Slovenska (Mládek, Kusendová, Marenčáková, Podolák, Vaňo 2006). Zde mě nejvíce zajímala kapitola č. 4, která se nazývá Struktura obyvatelstva, jenž je v knize rozebrána nejen teoreticky, ale i prakticky na příkladu Slovenska.

Velmi obsáhlou publikací, jenž vymezuje nejen předmět a postavení demografie, ale například také řeší metodologické vybavení, analyzuje demografickou reprodukci a v neposlední řadě synteticky hodnotí minulý, současný a budoucí vývoj populace ČSR v kontextu celkového populačního vývoje světa, je publikace s názvem Základy demografie (Pavlík a kol., 1986).

Ekonomická a sociální geografie (Toušek a kol., 2008) je spolupráce odborníků tří univerzitních pracovišť - Masarykovy univerzity v Brně, Univerzity Palackého v Olomouci a Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Tito autoři se věnují problematice dlouhodoběji ve výukovém procesu i v rámci svých vědecko-výzkumných aktivit. Kniha je členěna do deseti kapitol pojednávajících o dílčích disciplínách a vybraných průřezových tématech v rámci sociálně-geografických věd.

Významným zdrojem informací týkajících se populačního vývoje je časopis Demografie. Je vydáván Českým statistickým úřadem a vychází od roku 1959. Publikuje aktuální články, analýzy či přehledy o vývoji populace České republiky i jiných států.

V neposlední řadě bychom měli zmínit také informační portály. Důležitým internetovým zdrojem byl pro tuto práci Český statistický úřad – www.czso.cz, kde se nachází nespočetné množství informací o obyvatelstvu. Jsou zde zveřejněny různé analýzy, komentáře nebo publikace na téma obyvatelstvo České republiky, publikace o populačním vývoji a projekcích obyvatelstva. Nalezneme zde také časové řady, grafy, demografické ročenky, databáze demografických údajů za obce ČR, dále data a publikace ze sčítání lidu, domů a bytů... Stejně tak na serveru Demografického informačního centra – www.demografie.info, který je provozován redakčním týmem absolventů studia demografie na PřF UK, nalezneme publikovány informace o českém obyvatelstvu (analýzy, komentáře, projekce, prognózy).

1.2 Prameny statistických dat

Za jeden z nejznámějších zdrojů demografických dat se považuje sčítání lidu. Dále sem patří evidence přirozené měny, evidence migrací, evidence nemocí, výběrová šetření, registr obyvatelstva a v neposlední řadě se jedná o historické prameny.

Sčítání lidu (census) můžeme označit jako nejstarší metodu sběru demografických dat, která byla praktikována již v Babylonu. Samozřejmě zde bylo mnoho nedostatků, které se postupem času podařilo odstranit. Adolf Lambert Quetelet se zasloužil o vytvoření prvních zásad sčítání lidu, což mělo za následek vznik Mezinárodního statistického úřadu.

Na našem území byl proveden soupis obyvatelstva poprvé za vlády Marie Terezie v roce 1753. Docházelo k němu jednou za 3 roky. V roce 1869 se intervaly změnilly na desetileté. V dnešní době sčítání lidu provádí Český statistický úřad.

Sčítání lidu je zdlouhavá a vyčerpávající činnost zahrnující sběr, třídění, zpracování, vyhodnocování, analýzy a šíření údajů o populaci území, kde se sčítání konalo, v určitém období. Tyto cenné údaje poskytují informace o velikosti, struktuře a geografickém rozmístění obyvatelstva.

Evidence přirozené měny zahrnuje především záznamy o narození a umírání lidské populace. Jsou to dvě základní složky obnovy obyvatelstva. Z širšího hlediska sem dále řadíme sňatečnost, rozvodovost, nemocnost či potratovost. Tyto údaje zachycuje soustava matrik.

Evidence migrací zachycuje a zaznamenává změnu v rozmístění obyvatelstva. Jedná se tedy o změnu trvalého pobytu za hranice určité administrativní jednotky, zpravidla obce.

Evidence nemocí poskytuje informace o zdravotním stavu obyvatelstva. Tyto údaje zabezpečuje Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR, který v rámci Národního zdravotnického informačního systému soustřeďuje data z nejrůznějších zdrojů.

Poměrně kvalitní údaje o nemocnosti se dají získat za ekonomicky aktivní obyvatelstvo včetně důchodců, a to podle evidence ukončených případů pracovní neschopnosti.

Výběrová šetření zvolíme pro takové skutečnosti, které není účelné zkoumat u všech obyvatel. V tomto případě je nutné určit vhodný reprezentativní vzorek.

Registry obyvatelstva se řadí k dalším zdrojům demografických dat. Dochází zde ke sdružování informací o jednotlivci žijícím na daném území. Mezi tyto informace patří jméno, pohlaví, datum a místo narození, rodinný stav, národnost, adresa bydliště, profese atd. Podkladem pro tyto registry je sčítání lidu, které je doplňováno o požadované údaje k jednotlivým osobám. Za jistých podmínek tyto registry mohou nahradit evidenci přirozené měny nebo sčítání lidu.

2 METODIKA

V následující kapitole je stručně popsán postup práce. Nejprve jsem prostudovala odbornou literaturu týkající se zejména demografie, demogeografie, demografického vývoje a v neposlední řadě struktury obyvatelstva, která mi pomohla s lepší orientací v tématu a z které jsem čerpala potřebná data. Po prostudování potřebné literatury jsem sepsala stručnou literární rešerši a stanovila vstupní hypotézy, o kterých se na konci práce dozvíme, zda byly vyvráceny, či potvrzeny. Zdrojem dat pro praktickou část práce byla databáze demografických údajů, kterou jsem vytvořila na základě dat z Českého statistického úřadu, k čemuž jsem použila program Microsoft Excel. Tato data byla podkladem pro zpracování různých grafů rovněž v Excelu a map v programu ArcGis.

Mimo úvod a závěr je práce rozdělena na dvě hlavní části – na část teoretickou a část praktickou. V první kapitole teoretické části je vymezena demografie jako vědní disciplína, také jsou tam popsány jednotlivé demografické jevy a procesy či zdroje demografických dat. Další kapitola je velmi důležitá, protože se zabývá samotnou strukturou obyvatelstva, což je poměrně sěžejní pro moji práci. Nejprve se tímto tématem zabývá obecně a v navazujících podkapitolách je podrobněji charakterizována jak struktura obyvatelstva podle pohlaví, tak struktura obyvatelstva podle věku. Demografické stárnutí obyvatelstva je další teoretická kapitola, která řeší proces stárnutí jako takový, demografické stárnutí České republiky a také se zabývá důsledky tohoto procesu.

Před tím, než jsem začala tvořit praktickou část, jsem musela nashromáždit potřebná data. Nejdříve jsem sháněla údaje, z kterých bych mohla vytvořit historický vývoj struktury obyvatelstva podle pohlaví. Data jsem hledala na Českém statistickém úřadě, ovšem měla jsem drobný problém nalézt data za jednotlivé roky, kde by byl jak počet žen, tak počet mužů. Sehnala jsem údaje pouze s konečným stavem obyvatelstva České republiky celkem, nikoliv podle pohlaví. Rozhodla jsem se tedy obrátit s prosbou o radu na Český statistický úřad, který mi obratem odpověděl a nasměroval, kde tyto údaje získám. Vytvořila jsem v programu tabulku se strukturou obyvatelstva podle pohlaví v letech 1920–2013. Následně jsem si vypočítala index femininity a index maskulinity, jenž nám podávají informaci o vzájemném podílu osob jednoho pohlaví k druhému. K tomuto výpočtu byl použit vzorec:

$$I_f = \frac{\check{Z}}{M} * c \qquad I_m = \frac{M}{\check{Z}} * c$$

Písmeno M zastupuje počet mužů sledovaného souboru osob a Ž naopak představuje počet žen téhož souboru osob. Konstanta, která je zde vyjádřena malým písmenem c, je vyjádřena buďto číslem 100, nebo častěji číslem 1000 (Mládek 2006). V této práci je počítáno s konstantou 1000. Po zhotovení tabulky jsem vytvořila v programu Microsoft Excel dva spojnicové grafy. Jeden vyjadřuje vývoj počtu mužů a žen za sledované období a druhý index maskulinity a femininity za sledované období. Naprosto stejný postup probíhal u další podkapitoly, která se věnuje struktuře obyvatelstva podle pohlaví v závislosti na věku.

Kapitola číslo 7 řeší prostorovou diferencovanost obyvatelstva České republiky podle pohlaví. Rozhodla jsem se pro zkoumání struktury obyvatelstva podle pohlaví na úrovni krajů, okresů i správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Na Českém statistickém úřadě jsem si našla počet mužů, počet žen a počet obyvatel celkem ze sčítání z roku 2011 a následně opět podle vzorce, který je zmíněn výše, vypočítala index femininity a index maskulinity v MS Excel. Databázi demografických ukazatelů v MS Excel jsem musela připojit do programu ArcGis a poté vypracovat mapy na úrovni krajů, okresů a SO ORP vyjadřující intenzitu indexu femininity metodou kartogramu. V podkapitole, která se zabývá prostorovou diferencovaností na úrovni okresů, jsem navíc vytvořila věkovou pyramidu a index femininity a maskulinity u jednoho okresu s pozitivní maskulinitou a naopak u dalšího okresu, který patří do skupiny s nadprůměrnými hodnotami indexu femininity. Věkovou pyramidu jsem tvořila z dat vypovídajících o počtu mužů a žen v jednotlivých věkových kategoriích získaných na ČSÚ. Pro tento graf jsem využila nástroj Histogram doplnku Analytické nástroje aplikace Microsoft Office Excel.

3 DEMOGRAFIE A DEMOGEOGRAFIE

3.1 Vymezení pojmu

Demografie je vědní obor zabývající se reprodukcí lidských populací. Je to společenská věda, protože studuje reprodukci lidských populací, hledá příčiny a stanovuje důsledky pro daný populační vývoj. Tyto příčiny studuje, jak obecně na základě obecných pravidelností, tak i konkrétně pro danou populaci (Pavlík 2009).

Objektem demografie je obyvatelstvo, tím rozumíme soubor lidí žijících na určitém území (státu, kraje, města apod.), za něž zpravidla máme dostatek údajů na rozdíl od jednotlivých populací, z nichž se obyvatelstvo daného území může skládat. Za základní charakteristiky obyvatelstva se považují: etnické a národnostní složení, prostorové rozmístění, hustota osídlení, struktura podle pohlaví, věku, ekonomické aktivity, sociální příslušnosti, profese, zaměstnání, vzdělání, mateřského jazyka, náboženského vyznání, rodinného stavu atd. Demografie zkoumá jeho počet, strukturu a vývoj (Toušek a kol. 2008).

Předmětem demografie je populační reprodukce. Populace je soubor jedinců určitého živočišného druhu žijícího a reprodukujícího se ve vymezeném území. Dnešní lidské populace zpravidla vznikly v důsledku migrací a míšení v různých původních populacích a proces jejich přetváření vlastně stále probíhá. Takto vzniklé populace mívají společný jazyk, společnou kulturu a společenské psychické založení – mentalitu. (Scholzová 1996).

V demografických analýzách nejsou statistické jednotky – narození, potrat, úmrtí, sňatek či rozvod zastoupeny jednotlivě, ale jsou seskupovány do statistických souborů a studovány jako jevy hromadné. Demografie je úzce propletena s matematikou, je zde použita statisticky jako metodologický aparát či pro sběr a zpracování dat. Pojem statistika obyvatelstva označuje tu část statistiky, která shromažďuje údaje o přirozeném a mechanickém pohybu lidstva na území státu či v jednotlivých regionech.

Ze společenských věd je demografie spojena s historií a sociologií. V sociologii se věnuje hlavně zkoumání života lidí a sňatečnosti a rozvodovosti, které ovlivňují reprodukční chování, a také zkoumá instituci manželství, rodiny a proces migrace.

Označení oboru termínem demografie vzniklo v polovině 19. století, kdy jej poprvé použil Achille Guillard. Toto označení vzniklo spojením řeckých slov demos – lid a grafein – psát a postupně se rozšířilo do všech jazyků.

Geografie obyvatelstva (demogeografie) je vědní disciplína humánní (socioekonomické) geografie. Zkoumá základní znaky a zákonitosti vývoje, velikosti, rozmístění, složení a dynamiky prostorových struktur obyvatelstva v jeho vzájemných vazbách s ostatními geografickými prvky těchto struktur. Obyvatelstvo je soubor všech lidí obývajících nějaké území. Je to soubor velmi diferencovaný jak z aspektu populačních procesů (přírozený pohyb, prostorový pohyb, reprodukční procesy), tak i z aspektu velmi pestrých populačních struktur.

Obě vědní disciplíny mají velmi společného. Zejména metody a techniky výzkumu jsou často stejné. Demografie klade větší důraz na poznávání regionálních (prostorových) atributů populačních procesů a struktur a na jejich souvislosti s ostatními geografickými jevy.

3.2 Demografické jevy a procesy

Populace se označuje jako soubor jedinců určitého živočišného druhu, tedy i osob žijících na vymezeném území, mezi kterými se uskutečňuje demografická reprodukce. Jedná se o biologické vymezení. Populace mají společný jazyk, kulturu a společné psychologické založení či mentalitu (Klufová, Poláková 2010).

Obyvatelstvo je pojem, který Český statistický úřad definuje jako soubor lidí žijících na určitém území. Může se skládat z různých populací, etnik nebo národů. V praxi se užívá termínů „obyvatelstvo“ a „populace“ jako synonym. V kontextu demografické statistiky ČR jde zpravidla o obyvatelstvo, které trvale bydlí, tedy o soubor osob, které jsou v daném území přihlášeny k trvalému pobytu, a to bez ohledu na státní občanství (ČSÚ 2001).

Demografická reprodukce je obnova lidských populací v důsledku rození a vymírání.

Demografická revoluce – pojem, který zavedl Landry (1934) a později Nostein (1945). Jedná se o soubor demografických změn spojených s přechodem od vysoké úrovně úmrtnosti a porodnosti k jejich nízké úrovni. Je to radikální přeměna charakteru demografické reprodukce především v oblasti porodnosti, úmrtnosti a věkové struktury. V užším slova smyslu je to přechod z jednoho rovnovážného stavu do druhého, přičemž zpravidla jde o dynamickou rovnováhu. Po dobu tohoto přechodu dochází k prudkému nárůstu počtu obyvatelstva.

Porodnost neboli natalita podle Rabušiče (2001) v demografickém smyslu vyjadřuje, kolik dětí populace „vyprodukuje“, to je, kolik dětí porodí za určitou časovou jednotku,

obvykle za jeden rok. Nejjednodušším ukazatelem je hrubá míra porodnosti, která uvádí počet živě narozených na 1000 obyvatel středního stavu sledované populace.

Úmrtnost neboli mortalita je dalším základním demografickým procesem. Kalibová (2003) uvádí, že úmrtnost je vymírání určité populace, jedna ze dvou základních složek demografické reprodukce (vedle porodnosti). Hrubá míra úmrtnosti je nejjednodušší ukazatel vyjadřující úroveň úmrtnosti. Je definován jako počet zemřelých připadajících na 1000 obyvatel středního stavu.

Migrace je formálně dvojsměrný pohyb obyvatelstva, tzn. odstěhování (odchod, emigrace) a zároveň přistěhování (příchod, imigrace). Osoby účastníci se tohoto pohybu se nazývají migranti a dělí se na imigranty (přistěhovaní) a emigranty (vystěhovaní).

4 STRUKTURA OBYVATELSTVA

Struktura obyvatelstva a její analýza je právě jednou z nejzákladnějších a nejvýznamnějších oblastí geografie obyvatelstva jako i demogeografie, která o její poznání usiluje. Při hodnocení struktury obyvatelstva se využívají okamžikové, stavové veličiny, respektive výsledky předcházejícího populačního, často i ekonomického nebo společensko-kulturního vývoje. Je důležité chápat a následně interpretovat všechny charakteristiky struktury jak dynamicky, tak historicky. Současná věková struktura obyvatelstva určité populace je ovlivněna vývojem mnoha populačních procesů (porodnost, úmrtnost, mechanický pohyb obyvatelstva, ekonomické aktivity atd.) za ostatních 60-100 let. Je logické, že právě nynější struktura obyvatelstva bude stejně tak významně působit na budoucí demografické procesy. Při populačním plánování či projekci vývoje obyvatelstva do budoucna je velmi důležité brát v úvahu formování struktur. Každá struktura obyvatelstva se vytváří jinak dlouhé časové období (Mládek 2006).

Existuje velké množství různých znaků a analytických či interpretačních technik. Znaky můžeme rozdělit do třech skupin, podle kterých se struktury odlišují.

1. biologické znaky
2. ekonomické znaky
3. kulturní znaky

Mezi strukturální znaky, které považujeme za biologické, řadíme strukturu obyvatelstva podle pohlaví, věku, rodinného stavu, zdravotního stavu, podle rasové struktury apod. Za ekonomické znaky se označují struktury podle ekonomické aktivity, povolání a zaměstnání, třídní a sociální struktury, struktury podle příslušnosti k hospodářským odvětvím. Struktura podle vzdělání, národnosti, jazyková, religiózní a jiné patří pod skupinu tzv. kulturních znaků (Mládek 2006).

4.1 Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku

Struktura obyvatelstva podle pohlaví je velmi úzce spjata se strukturou obyvatelstva podle věku, přestože tyto znaky mají vlastní prostředky vyjádření, tak se často můžeme setkat s kombinací charakteristiky obou dvou znaků. Právě pohlaví a věk představují základní demografické znaky, a proto jsou jejich struktury neodlučitelnou a významnou charakteristikou každé populace. Nejen že podávají důležité informace o obyvatelstvu, ale také mají velký význam pro mnoho dalších demografických a geografických

charakteristik. Na základě struktury podle pohlaví a věku se sestavují specifické ukazatele pro více procesů, a to například pro úmrtnost, plodnost, sňatečnost, rozvodovost atd. Používají se dokonce i při konstrukci složitějších mír reprodukce obyvatelstva, úmrtnostních tabulek a dalších demografických modelů.

4.1.1 Struktura obyvatelstva podle věku

Věkovou strukturu obyvatelstva a procesy jejího formování je možné považovat za demografický jev s poměrně vysokým stupněm komplexnosti. Formování této struktury a její změny se dotýkají všech obyvatel na rozdíl od jiných jevů, jako je např. sňatečnost, rozvodovost, fertilita, vzdělání atd. Vyskytuje se zde velké množství jevů, které věkovou strukturu ovlivňují (porodnost, plodnost apod.). Ve struktuře obyvatelstva podle věku se odráží vývoj základních populačních procesů, a to například porodnost, úmrtnost či migrační pohyby. Mezi další faktory se řadí faktory společenské, kulturní a socioekonomické v dané populaci.

Také můžeme rozlišovat různé věkové kategorie. Například reprodukční věkové kategorie rozlišujeme na předreprodukční věk 0–14 roků, reprodukční věk 15–49 roků a postreprodukční věk 50 roků a starší. Dále máme produktivní věkové kategorie, které se dělí na předproduktivní věk 0–14 roků, produktivní 15–65 roků a poproduktivní 65 roků a starší. Tato hranice se liší v závislosti na ekonomice, pohlaví jedince a počtu dětí u žen.

Věkové struktury obyvatelstva zahrnují rozsáhlý soubor metod a technik, jimiž je lze analyzovat, poznávat. Pro lepší přehlednost je můžeme rozdělit do 3 skupin:

1. Jednoduché, jednosložkové ukazatele

Tyto ukazatele charakterizují pouze jednu typickou věkovou kategorii obyvatelstva – například ukazatele absolutní a relativní početnosti věkových kategorií, jako je obyvatelstvo v poproduktivním věku, poreprodukčním a v dalších vybraných kategoriích. Výhoda tohoto ukazatele je dobrá dostupnost základních statistických informací, jednoduchá interpretace dosažených výsledků a jednoduchost jejich zpracování. Naopak nevýhodou je zaměřenost metody pouze na jednu věkovou charakteristiku, to znamená, že chybí poznatky o ostatních věkových kategoriích obyvatelstva.

2. Složitější míry stárnutí obyvatelstva

To jsou takové míry, kdy se zohledňuje více věkových kategorií obyvatelstva, anebo se berou v úvahu všechny věkové kategorie. Interpretace je samozřejmě složitější než v prvním případě, ale za to je jejich výpovědní schopnost vyšší. Patří sem například index věku, index stárnutí, index závislosti I a II, Billeterův index, věkový medián a průměrný věk.

3. Grafické metody

Nejčastěji používanou metodu této skupiny představuje věková pyramida, která se sestavuje do kategorií buďto jednorodně, nebo po pěti letech. Jde vlastně o dvojitý histogram početnosti obyvatel v jednotlivých věkových kategoriích. Právě díky věkovým pyramidám můžeme zjistit historii populace daného státu a z jejich nepravidelností se dají vyčíst demografické události, které ovlivnily úroveň reprodukce (nárůst, pokles natality, mortalita, migrace, převaha žen nad muži ve starších věkových kategoriích). Podle Sunbärgovy klasifikace rozlišujeme 3 základní typy věkových pyramid. Zakládá typologii na porovnání třech biologických věkových kategorií – předreprodukční (0–14), reprodukční (15–49) a poreprodukční (50+). Sundbärg určil, že reprodukční skupina v každé populaci tvoří polovinu, to znamená 50 %. Na základě podílu dvou zbývajících složek lze určit tři základní typy věkových struktur:

a) Progresivní věková pyramida

Pyramida kopíruje tvar trojúhelníku. V populaci výrazně převyšuje dětská, předreprodukční věková složka nad všemi ostatními. Věková struktura je charakteristická vysokou úrovní plodnosti a porodnosti, která je ovšem kompenzována i vysokou mírou úmrtnosti, a proto je poreprodukční složka minimální. Tento typ věkové pyramidy je obvyklý v rozvojových zemích. U nás tento typ můžeme najít například u romské populace.

b) Stacionární věková pyramida

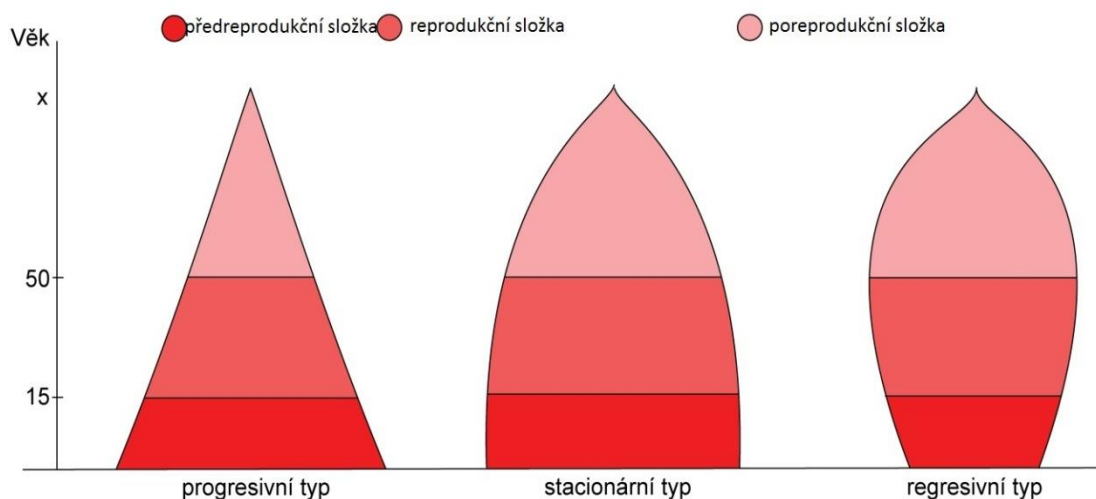
Dětská a poreprodukční složka jsou téměř v rovnováze (snižuje se počet narozených dětí). Typ této struktury populace se vytváří při déletrvajícím poklesu hladiny plodnosti až na takovou úroveň, kdy při dané úrovni úmrtnosti pouze nahrazuje obyvatelstvo v reprodukčním věku, přičemž početní stav populace zůstává v dlouhodobém pohledu

konstantní (nedochází k výraznému nárůstu populace). Mohli bychom říct, že tento typ věkové struktury měla například Česká republika v 70. letech.

c) Regresivní věková pyramida

Regresivní typ je opačným typem progresivní věkové struktury. Má tvar urny a označuje vymírající populaci. Dětská složka je nejméně početná a nedosahuje zastoupení složky poreprodukční. Početně ji tedy nenahrazuje, a tím dochází ke snižování početního stavu populace. V takovémto případě zároveň dochází ke stárnutí populace a zvyšuje se ekonomická zátěž na celou populaci. Tento typ se vyskytuje u vyspělých států a v České republice můžeme jev sledovat zhruba od 70. let.

Graf 1: Typy věkových pyramid

Zdroj: Wikipedia

Obecně lze říci, že v rozvojových zemích převládá typ progresivní věkové pyramidy, je tam totiž největší podíl mladé populace a lidé se nedožívají vysokého věku. Naopak ve vyspělých zemích klesá porodnost i úmrtnost a obyvatelstvo se dožívá vyššího věku, s čímž souvisí stárnutí populace (Scholzová 1996).

4.1.2 Struktura obyvatelstva podle pohlaví

Pohlaví je jednou ze dvou základních demografických charakteristik každého jedince. Struktura obyvatelstva podle pohlaví se nejčastěji vyjadřuje dvěma způsoby. První způsob lze provést tak, že se vyjádří procentuální podíl žen a mužů z celkového počtu obyvatel.

Potom bychom mluvili o koeficientu maskulinity a koeficientu femininity a výsledek dostáváme v procentuálním vyjádření.

Písmeno M představuje počet mužů sledovaného souboru osob a Ž naopak představuje počet žen téhož souboru osob. Velké písmeno S potom zastupuje celkový počet obyvatel daného souboru.

$$Kf = \frac{\check{Z}}{S} * c \qquad Km = \frac{M}{S} * c$$

Jako další možnost se nabízí index maskulinity I_m a index femininity I_f , které podávají informaci o vzájemném podílu osob jednoho pohlaví k druhému.

$$If = \frac{\check{Z}}{M} * c \qquad Im = \frac{M}{\check{Z}} * c$$

Písmeno M představuje počet mužů sledovaného souboru osob a Ž naopak představuje počet žen téhož souboru osob. Konstanta, která je zde vyjádřena malým písmenem c, je vyjádřena buďto číslem 100, nebo častěji číslem 1000.

Kromě těchto všeobecných ukazatelů se sestavuje množství dalších specifických ukazatelů pro různé skupiny obyvatel (podle věkových skupin, ekonomických znaků nebo podle národnosti a jiné). Jako příklad by se dal uvést asi nejčastější index struktury podle pohlaví, respektive index maskulinity a femininity pro jednotlivé věkové kategorie obyvatelstva.

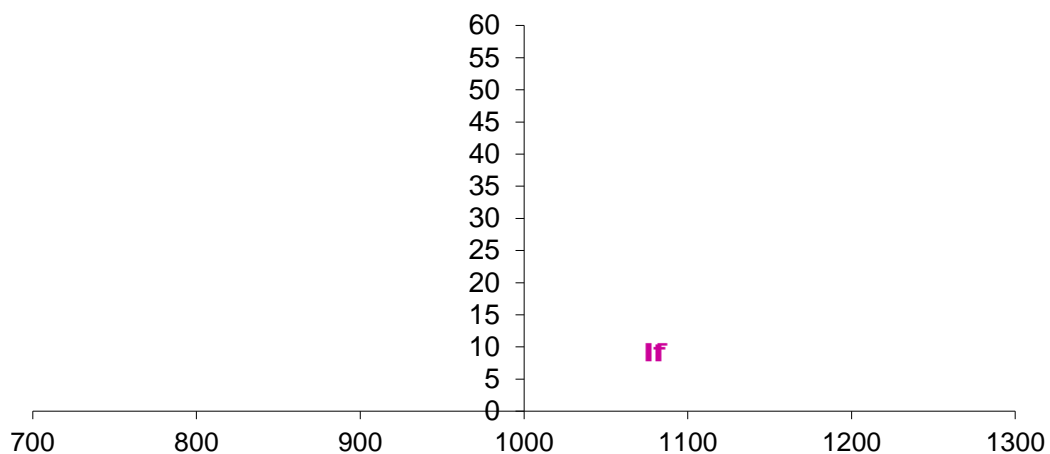
$$I_{m(a+x)} = \frac{M_{(a+x)}}{\check{Z}_{(a+x)}} \cdot c; \qquad I_{f(a+x)} = \frac{\check{Z}_{(a+x)}}{M_{(a+x)}} \cdot c,$$

$M_{(a+x)}$ = počet mužů ve věkové kategorii (a+x)

$\check{Z}_{(a+x)}$ = počet žen v té samé věkové kategorii

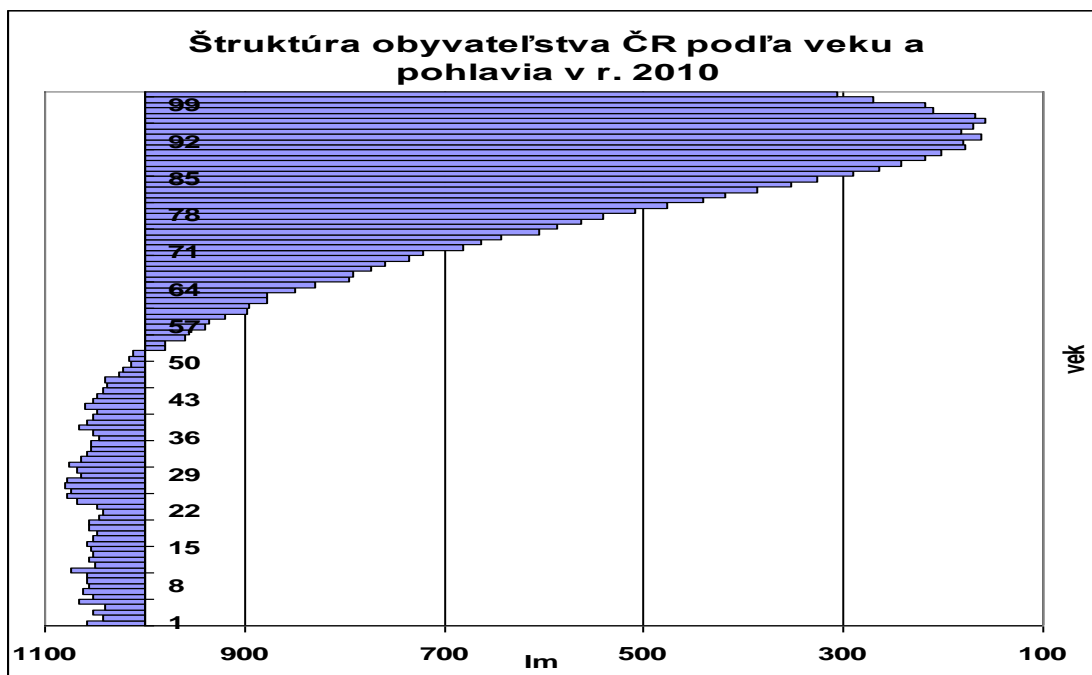
Velmi často se na analýzu a interpretaci struktury obyvatelstva podle pohlaví používá grafický způsob vyjádření. Právě tímto způsobem se dají vyjádřit rozdíly v indexech maskulinity a femininity v jednotlivých věkových kategoriích (Mládek 2006).

Graf 2: Grafický způsob znázornění obyvatelstva podle pohlaví

Zdroj: Mládek 2014

Graf 3: Grafické znázornění obyvatelstva podle pohlaví

Zdroj: ČSÚ

Na základě struktury obyvatelstva podle pohlaví se vyčleňují dva typy populací (Toušek a kol. 2008):

1) Populace s převahou mužů

Populaci s převahou mužského obyvatelstva charakterizuje pozitivní maskulinita. Tento typ populace je charakteristický pro málo rozvinuté krajiny (Indie, Čína, Bangladěš, Pákistán, Etiopie, Pobřeží Slonoviny, Libérie, Alžírsko, Angola, Belize, Egypt, Etiopie, Somálsko a další). Z Evropy jde o několik států s velmi malou převahou mužů - státy jako je Island, Andora, Makedonie, Turecko. Převaha mužského obyvatelstva se vytváří vlivem odlišného postavení žen a mužů ve společnosti. Jedná se například o projev vyšší starostlivosti o chlapce od narození, využívání žen ve fyzicky náročných aktivitách, mnohopočetné porody, nízké zdravotní zabezpečení a tak dále. Tyto příčiny vedou ke zvyšování nebo alespoň vyrovnávání ženské úmrtnosti s mužskou. Díky velké početnosti obyvatelstva krajin tohoto typu, respektive krajin s pozitivní maskulinitou je i v celkové struktuře obyvatelstva světa mírná převaha mužů.

2) Populace s převahou žen

Populaci s převahou ženského obyvatelstva charakterizuje pozitivní femininita. Česká republika může být brána jako příklad tohoto typu populace, protože zde ženy převyšují počet mužů. Jedná se zejména o ekonomicky rozvinuté státy a je to způsobeno vlivem různých faktorů. Jako příklad bych uvedla v první řadě mužskou nadúmrtnost, biologické odlišnosti, socioekonomická specifika a podobně. Všechny evropské krajiny mají převahu žen v populaci až na pár výjimek zmíněných již v prvním odstavci. Obecně lze tvrdit, že z hlediska světadílů má pozitivní maskulinitu pouze Asie, vyrovnanou strukturu má Afrika a nejvyšší úroveň femininity dosahuje Evropa.

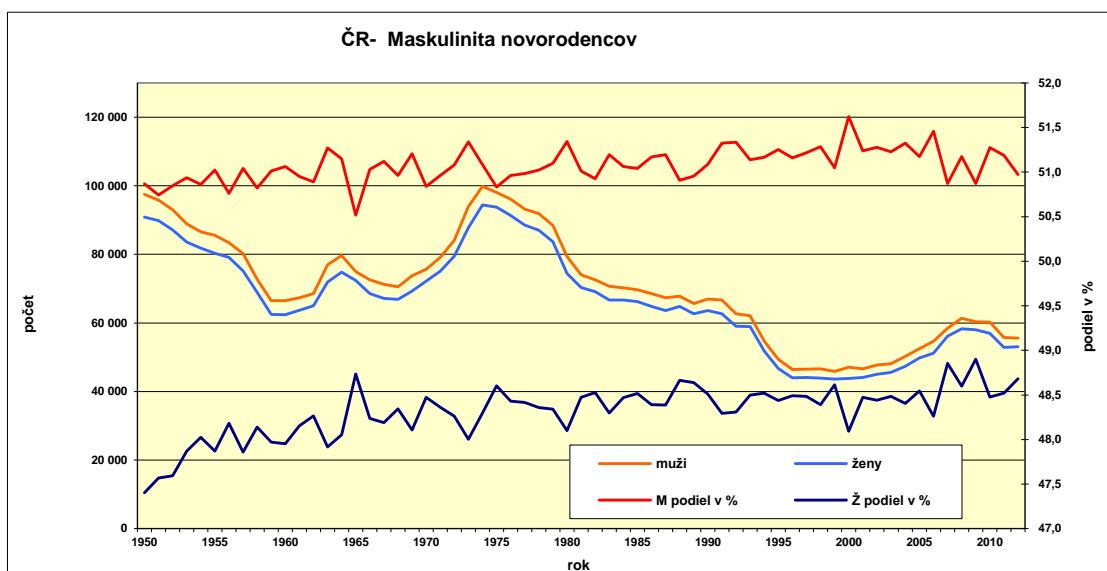
Příčiny a faktory formování rozličných struktur obyvatelstva podle pohlaví nerovnoměrného rozložení mužů a žen:

Formování populačních struktur podle pohlaví je ve složitějších vztazích s vícerymi společenskými, biologickými a demografickými faktory. Často se hledají relevantní vztahy s následujícími jevy.

- rozdílný počet rodičů se chlapců a dívek

Jednou z významných všeobecně platných demografických zákonitostí je převaha narozených chlapců – maskulinita narozených. Jde o mírnou převahu, která se přibližně pohybuje v poměrech 51:49 až 52:48 ve prospěch chlapců.

Graf 4: Maskulinita novorozenců

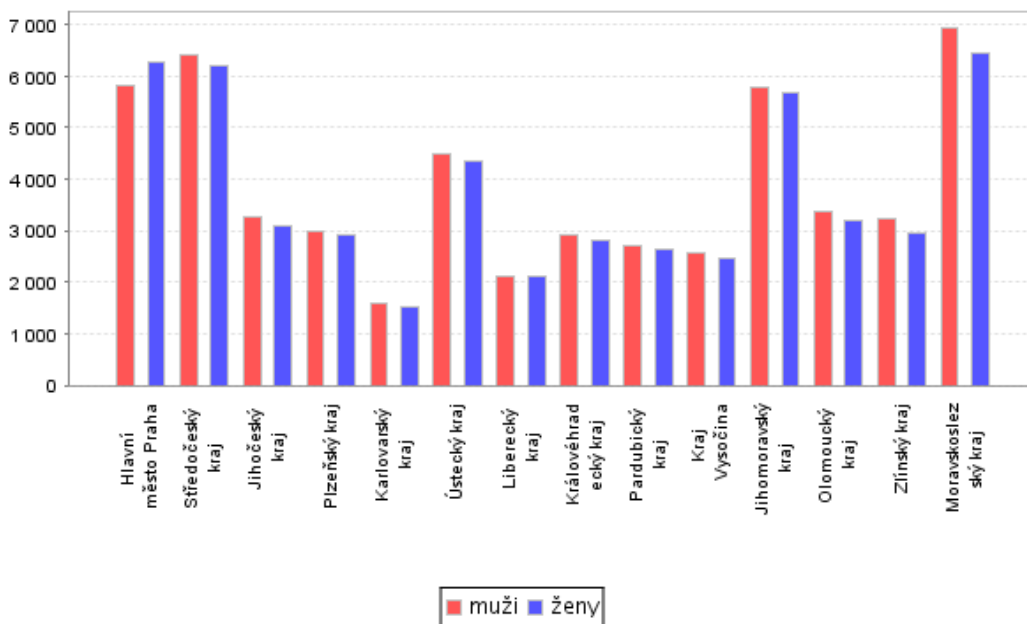
Zdroj: Mládek 2014

- rozdílná mortalita obou pohlaví

Intenzita úmrtnosti se mění v různém věku a zároveň s výraznými rozdíly mezi jednotlivými pohlavími.

Ve společensky rozvinutých krajinách má mužská část populace vyšší intenzitu úmrtnosti ve všech věkových kategoriích než ženská. Nejvýraznější rozdíl se projevuje ve věku 20–34 a naopak nejnižší rozdíl je do 9. roku života a nad 70 let. Tento jev se odborně nazývá mužská nadúmrtnost (Mládek 2006).

Graf 5: Zemřelí podle pohlaví v krajích k 31. 12. 2011

Zdroj: ČSÚ

Index mužské nadúmrtnosti je poměr specifických mír úmrtnosti mužů a žen, kdy vyspělé krajiny mají hodnoty indexu mužské nadúmrtnosti větší než 1 ve všech věkových kategoriích.

V některých méně rozvinutých oblastech je vyšší úmrtnost žen. Ve věku 15–29 roků je úmrtnost spojená právě s mateřstvím.

Podle Českého statistického úřadu (2014) střední délka života vyjadřuje počet roků, které v průměru ještě prožije člověk ve věku x za předpokladu, že za dobu jeho života se nezmění řád vymírání, zjištěný úmrtnostní tabulkou zkonstruovanou pro dané období. Jde tedy o hypotetický údaj, který nám prozrazuje, kolika let by se člověk určitého věku dožil, pokud by úmrtnost zůstala stejná jako v daném roce. Střední délka života neboli naděje na dožití se prodlužuje ve většině zemí zejména proto, že se snížila kojenecká úmrtnost, zvýšila se zdravotní starostlivost, zvyšuje se informovanost a životní úroveň obyvatelstva. Podle statistik mají Češi při narození naději, že se dožijí 74,7 roku. Češky by pak před sebou měly mít 80,7 roku za období 2011. Za období 2012 se hranice u mužů zvýšila již na 75 let a u žen na 80,9 let. Česká republika tak patří ke státům EU, kde se věk dožití zvedal nejrychleji.

Podle Brožové (2003) lze usuzovat, že vyšší výskyt samovolných potratů mužských embrií s vyšším výskytem vrozených vad u chlapců a řadou dalších aspektů podporuje

teorii o genetické dispozici žen k vyššímu věku. Dalo by se předpokládat, že rizikovější chování mužů v protikladu s opatrnějším chováním žen je také geneticky podmíněno. Na druhou stranu velký rozptyl hodnot rozdílu středních délek života ukazuje, že pouze genetické dispozice k vysvětlení nepostačují. Civilizační vlivy ovlivňují střední délku života v pozitivním smyslu i negativním. Například pokroková a moderní zdravotnická technika umožňuje přežít i závažně nemocným jedincům, například novorozencům s velmi malou porodní váhou, lidem po infarktu atd. Alkohol, drogy, kouření jsou determinanty působící na délku života, respektive na zkracování života, více jim podléhají muži než ženy. Zvyšují tak rozdíl mezi střední délkou života u mužů a žen. Menší rozdíl ve střední délce života je v těch zemích, kde postavení a podmínky životní úrovně nejsou tak příznivé. Standardní rozdíl je zhruba 7–8 let v neprospěch mužů.

U mužů se vyskytuje dvojnásobná úmrtnost na nemoci dýchací soustavy, k čemuž přistupuje kouření, kterému podléhá jedna třetina mužské populace. Dalo by se tedy říci, že ženy o své zdraví více pečují – méně kouří, méně pijí alkohol a méně užívají drogy. Ženy se častěji než muži snaží dodržovat stravovací návyky, dokonce i častěji navštěvují lékaře, jsou opatrnější než muži a méně riskují. Je to dokázané výrazně vyšší úmrtností, hospitalizací a pracovní neschopností na úrazy u mužů.

Ženy se naopak projevují jako více psychicky labilnější. Mnohem častěji se léčí na psychiatrických odděleních na neurotické a afektivní poruchy nebo jsou na ně hospitalizovány či pracovně zneschopněny – a to až čtyřikrát častěji než muži.

Sebevraždy by se daly také zmínit. Muži řeší své problémy sáhnutím si na vlastní život až pětikrát častěji než ženy. Jak je zmíněno v odstavci výše, ženy se spíše obracejí na odbornou pomoc psychiatra, a tím odvracejí fatální řešení, respektive sebevraždu. Odlišuje se dokonce i způsob, jakým pohlaví svoji smrt obvykle vykonávají. Ženy preferují tzv. měkké metody (toxické látky), zatímco muži dávají přednost spíše násilným metodám (střelná zbraň, oběšení). „Měkká metoda“ často může skončit pouze jako pokus o sebevraždu. Pro obě pohlaví platí to, že zvyšující se počet uživatelů drog zvyšuje i pravděpodobnost sebevražedného chování.

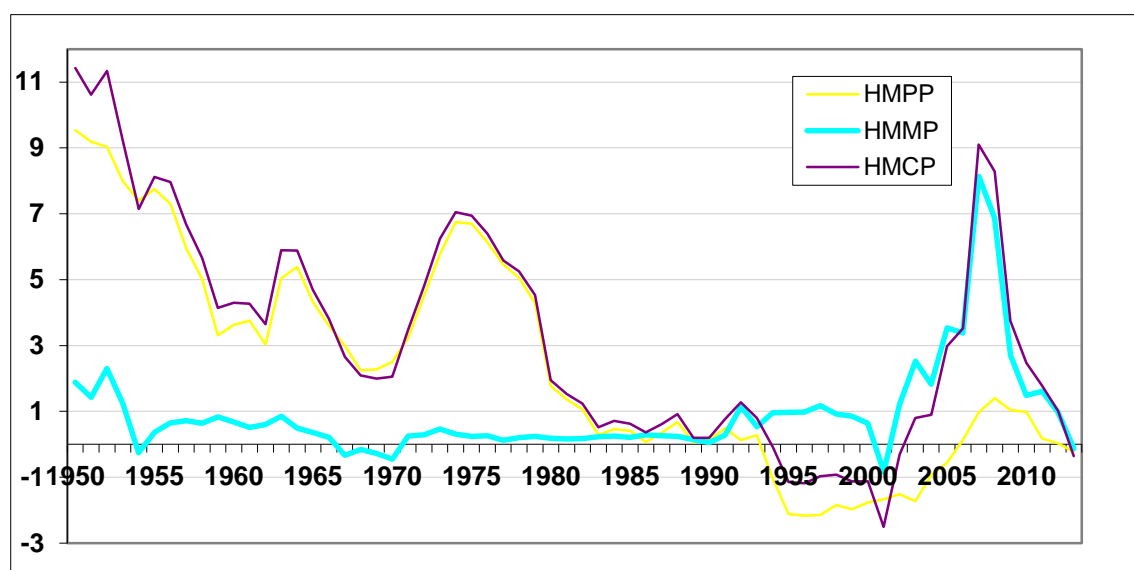
Nemoci oběhové soustavy jsou nejčastější příčinou smrti a dominují zde výrazně muži. Naopak chronické nemoci mají téměř dvojité zastoupení u žen oproti mužskému pohlaví.

Obecně lze říci, že život v partnerském svazku pozitivně přispívá ke zvyšování kvality života, z tohoto důvodu mají obě pohlaví, jež žijí v páru, nižší míru nemocnosti i úmrtnosti.

- stěhování obyvatelstva (migrace)

Migrace je takový pohyb obyvatelstva, který se váže na změnu trvalého bydliště a při kterém se překračují hranice administrativní jednotky (obce). Diferencovaná účast mužů a žen v jednotlivých typech migrací se potom odráží na populačních strukturách s převahou imigračních a emigračních pohybů.

Graf 6: Hrubé míry přirozeného, migračního a celkového přírůstku obyvatelstva ČR

Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

5 DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ OBYVATELSTVA

5.1 Proces stárnutí

Proces stárnutí a formování věkové struktury obyvatelstva se považuje za demografický jev s velmi vysokým stupněm komplexnosti. Hlavním důsledkem je změna věkové struktury populace, která je jednou ze všeobecných zákonitostí populačního vývoje ve většině států. Z pohledu demografie jde o změny, při kterých se zvyšuje početnost, přesněji podíl obyvatel vyšších věkových kategorií. Tyto změny se rovněž týkají snižování podílu dětské složky obyvatelstva. Mluvíme potom o stárnutí shora a stárnutí zdola. Změny ve věkové struktuře současných populací vedou k přechodu od progresivního typu přes stacionární až k regresivnímu typu věkové pyramidy (Mládek 2006).

Počátky jsou úzce spjaty s postupným šířením demografické revoluce, která by se dala charakterizovat poklesem porodnosti a úmrtnosti, snižováním úrovně kojenecké úmrtnosti a prodlužováním naděje dožití při narození. Důsledkem těchto faktorů docházelo ke změnám ve struktuře obyvatelstva ve směru populačního stárnutí a nárůstu podílu starých osob, nikoliv však počtu starých osob. Pokud růst počtu mladých osob probíhá rychleji než růst starých osob, neznamená to skutečné stárnutí. Rovněž i pokles počtu starých osob může znamenat stárnutí obyvatelstva, pokud tedy počet mladých lidí klesá rychleji než starých. Stárnutí je vždy změnou relativní věkové struktury a nikoliv změny na absolutní věkové struktury.

Stárnutí obyvatelstva má výraznou regionální diferencovanost. Značné rozdíly se projevují na globální celosvětové úrovni, hlavně mezi obyvatelstvem vyspělých a málo rozvinutých krajín. Pro společensky rozvinuté krajiny je charakteristický rychlejší proces stárnutí obyvatelstva.

Demografické stárnutí lze měřit indexem stáří, který je vyjádřen jako poměr postreprodukční a dětské složky obyvatelstva. Častěji bývá v čitateli místo postreprodukční složky vymezena složka poproduktivní, která není vymezena biologickou hranicí 50 let, ale souvisí s ukončením ekonomické aktivity. Index stáří je v rámci jednotlivých kontinentů velmi variabilním ukazatelem. V Evropě se dostal až na hraniční hodnotu 100 % a bude růst i nadále. Naopak v ostatních částech světa se nachází hluboko pod touto hranicí. V Africe tvoří pouze 7,3 %, v Latinské Americe 20 %, ale v Severní Americe 60 %. V rámci celého světa je hodnota indexu stáří 25 %.

5.2 Demografické stárnutí obyvatelstva České republiky

V současnosti je demografické stárnutí velmi diskutovanou společenskou otázkou dotýkající se České republiky. Je poměrně obtížné přesně určit, kdy končí střední věk a začíná období stáří. Existuje mnoho přístupů i metod objektivního měřítka stáří, ovšem nejpoužívanějším kritériem určujícím právě počátek stáří je chronologický neboli kalendářní věk, který je ale bez hlubší informace, poněvadž se jedná o náhodně zvolenou míru. Ukončení pracovního poměru a následný odchod do důchodu je další mezník určující stáří. Vzniká potom sociální skupina, respektive kategorie starých osob, která je definována jako závislá jak ekonomicky, tak sociálně.

Důchodový věk je často používán i k vymezení stáří. Je to období, kdy dochází ke znatelným psychologickým a fyzickým změnám. V tomto kontextu Vohralíková a Rabušic (2004) uvádějí, že konvenčně se v současné době pracuje s věkovou hranicí 60 nebo 65 let, ovšem bez existence jednoznačných objektivních odůvodnění. Určení věkové hranice stáří je především konvencí a sociálním konstruktem, jenž vznikl z potřeb administrativy sociálního státu.

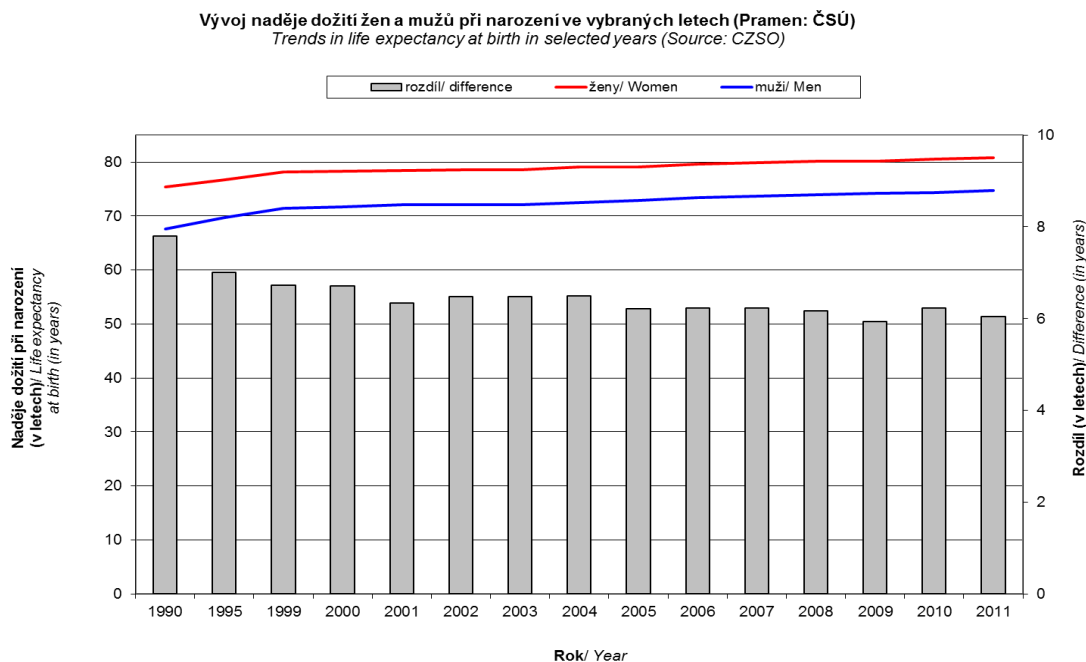
Podle Českého statistického úřadu se za období 1950 až 2011 dětská složka populace zmenšila o 649 tisíc osob na méně než 1,5 mil. osob. Oproti tomu velikost nejstarší věkové skupiny, to znamená kategorie 65+, se v tom samém období více než zdvojnásobila na 1,6 mil. osob, a proto se změnila věková struktura obyvatel. Tento jev je jasným projevem procesu stárnutí populace.

5.3 Důsledky

Důsledky nárůstu a stálého zvyšování staré populace se dotýkají jak sfér sociálního, tak ekonomického vývoje. Mezi nejčastější obavy vyvolané zvyšováním seniorské složky obyvatelstva patří například růst nákladů na sociální zabezpečení a zdravotní péči, nedostatek pracovních sil na trhu práce, udržitelnost financování důchodového systému. Tento proces je vnímán spíše negativně a staří lidé jsou z ekonomického hlediska považováni za jakousi „zátěž“, neboť neustále se zmenšující část populace vykonává ekonomickou činnost, z které odvádí daně, dávky zdravotního a sociálního pojištění apod., které jsou potřebné k zajištění důchodů a sociální a lékařské péče starším lidem (Stuart-Hamilton 1999). Na druhou stranu, tedy z pozitivního hlediska, se stále zvyšuje délka lidského života (viz graf č. 7) a rostoucí podíl starého obyvatelstva je jedním z výsledků

dlouhodobě zaměřených snah na zvyšování kvality lidského života a životní úrovně, zlepšování zdravotního stavu populace.

Graf 7: Vývoj naděje dožití žen a mužů při narození ve vybraných letech

Zdroj: ČSÚ

Proces stárnutí jako proces se odráží v postavení seniorů ve společnosti, stejně tak ve sféře soukromé, v mezigeneračních vztazích, vztazích uvnitř rodiny i u samotných stárnoucích osob. Etapa stáří se stává delším časovým obdobím a stejně tak významnějším než dříve, a to díky prodlužující se naději na dožití. Právě proto je třeba podporovat zdravé a aktivní stárnutí. Společnost to může považovat za určitou výzvu, jak co nejefektivněji naložit se znalostmi a potenciálem přibývajícího počtu starších osob.

Problematika tohoto jevu je velmi široká a zasahuje do mnoha oblastí lidského života a měla by být vnímána v celé své komplexnosti. Stárnutí populace má dvě roviny, a to jak zmiňovanou makrosociální, tak i mikrosociální představující individuální rovinu jednotlivých životů. Seniors nemůžeme považovat za homogenní kategorii, musíme k nim přistupovat jako ke skupině osob lišící se mnoha aspekty. Se stálým prodlužováním délky života se v kategorii starého obyvatelstva objevuje více věkových kohort s velmi odlišnými životními zážitky, zkušenostmi a i to je jedním z důvodů, proč věk patří mezi hlediska, která starší lidi v rámci celku odlišují. Za další podstatná kritéria pro diferenciaci starých osob se považuje pohlaví, respektive gender.

6 HISTORICKÝ VÝVOJ STRUKTURY OBYVATELSTVA ČESKÉ REPUBLIKY

6.1 Struktura obyvatelstva podle pohlaví

Českou populaci charakterizuje v dlouhodobém vývoji pozitivní femininita, čímž se zařazuje do skupiny ekonomicky rozvinutých států s převahou ženského obyvatelstva. Je to způsobeno vlivem mnohých faktorů, jako je rozdílná mortalita obyvatelstva obou pohlaví – mužská nadúmrtnost, biologické odlišnosti, socioekonomická specifika atp. Právě takový typ populace mají téměř všechny evropské krajiny s výjimkou Islandu, Andory, Makedonie a Turecka, kde se vyskytuje pozitivní maskulinita, to znamená, že mužské obyvatelstvo převládá. Naopak tento typ populace je charakteristický pro málo rozvinuté krajiny. Převaha mužského obyvatelstva se vytváří vlivem odlišného společenského postavení žen (větší starostlivost o chlapce od narození, využívání žen ve fyzicky náročných aktivitách, mnohopočetné porody, nízké zdravotní zabezpečení apod.). Tímto se zvyšuje, anebo při nejmenším vyrovnává ženská úmrtnost s mužskou úmrtností. Vzhledem k velké početnosti obyvatelstva těchto krajín je i pro strukturu obyvatelstva světa charakteristická mírná převaha mužů (Mládek 2006).

Pozitivní femininita české populace vykazuje určité vývojové tendence a také se mění v závislosti na věku. Určité změny můžeme vidět i podle regionálních útvarů.

Jestliže pozorujeme vývojové tendence, které se při formování struktury obyvatelstva uplatňují podobně jako v ostatních populacích i v Česku, potom mluvíme o třech hlavních populačních jevech – o maskulinitě novorozenců, mužské nadúmrtnosti a migraci.

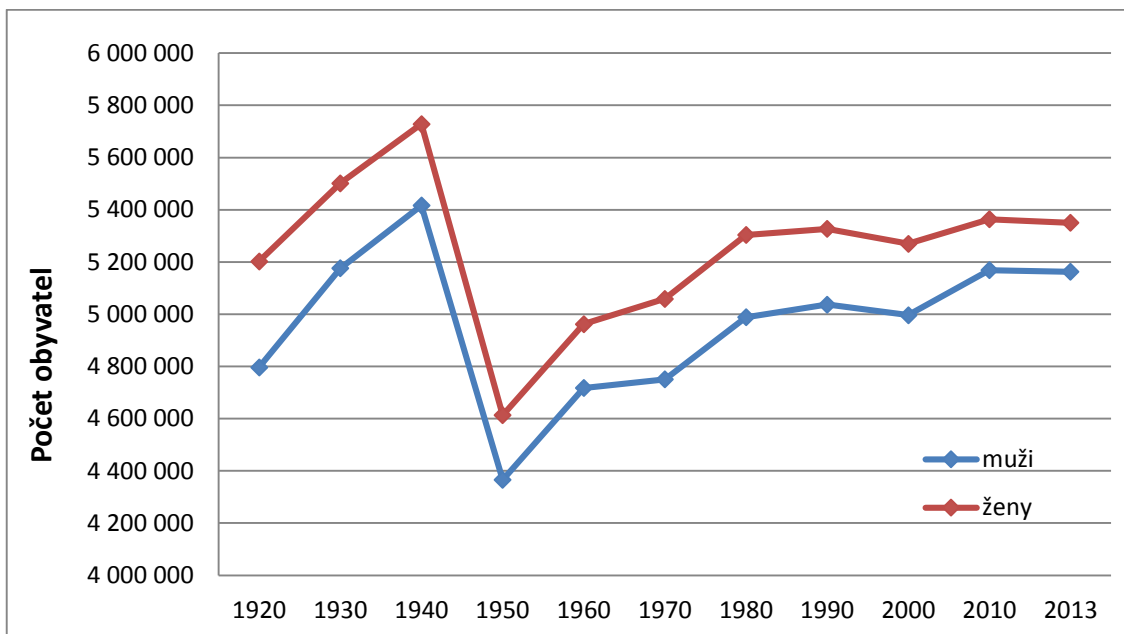
Tabulka 1: Struktura obyvatelstva České republiky podle pohlaví v letech 1920-2013

	Počet obyvatel			Index maskulinity	Index femininity
	celkem	Muži	ženy		
1920	9 999 521	4 796 843	5 202 678	922	1085
1930	10 677 700	5 176 068	5 501 632	941	1063
1940	11 144 456	5 416 184	5 728 272	946	1058
1950	8 978 854	4 365 519	4 613 335	946	1057
1960	9 679 377	4 717 364	4 962 013	951	1052
1970	9 809 667	4 750 499	5 059 168	939	1065
1980	10 292 717	4 988 799	5 303 918	941	1063
1990	10 364 124	5 036 872	5 327 252	946	1058

2000	10 266 456	4 996 731	5 269 815	948	1055
2010	10 532 770	5 168 799	5 363 971	964	1038
2013	10 512 419	5 162 380	5 350 039	965	1036

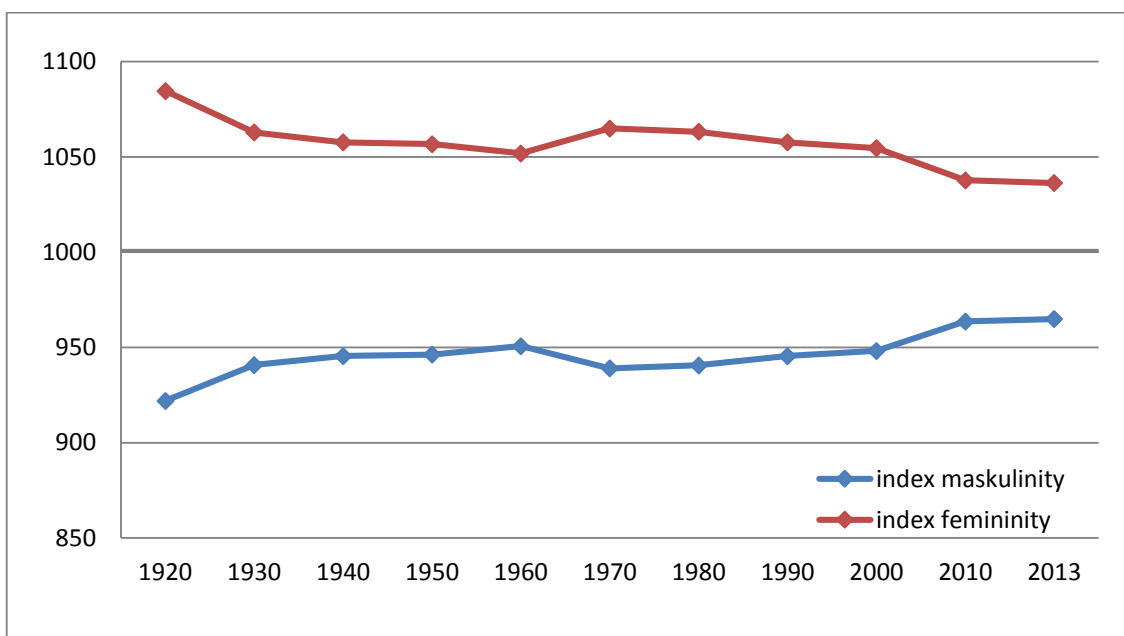
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Graf 8: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1920–2013

Zdroj: Tabulka č. 1 (Vlastní zpracování)

Graf 9: Vývoj indexu femininity a maskulinity v letech 1920–2013

Zdroj: Tabulka č. 1 (Vlastní zpracování)

Na grafu č. 8 výše, který znázorňuje vývoj počtu mužů a žen v České republice v letech 1920–2013, můžeme vidět dvě linie. Červená linie představuje vývoj počtu žen a linie modrá symbolizuje vývoj počtu mužů.

Obecně můžeme říci, že obyvatelstvo České republiky se řadilo v době před druhou světovou válkou k demograficky pokročilejším populacím. První demografický přechod, známý též jako demografická revoluce, která je charakteristická vysokými mírami porodnosti i úmrtnosti, byl ukončen ve 30. letech 20. století.

Po celé toto časově dlouhé období bylo vždy více žen než mužů. V počátečním roce, tedy v roce 1920, žilo v České republice 5 202 678 žen a 4 796 843 mužů. Ženy představovaly 52 % z celkového počtu populace.

Až do roku 1940 počet mužů i žen narůstal, a to s tím pravidlem, že ženy vždy převažovaly. Po roce 1940 můžeme vidět v grafu č. 8, že křivky mají tendenci klesat až do roku 1950, znamená to pokles počtu obyvatelstva, kdy muži klesli na počet 4 365 519 a ženy 4 613 355. Hlavním důvodem byl odsun 3 000 000 sudetských Němců, proto se počet populace tak rapidně snížil. Za další ovlivňující událost můžeme zmínit odchod zhruba 60 000 politických emigrantů po únoru 1948.

Od roku 1950 se křivky opět zvedají a probíhá nárůst počtu obyvatel. Velmi důležitým historickým mezníkem jsou 70. léta, takzvané období „Husákových dětí“. V této době byla realizována propopulační státní politika Komunistické strany Československa. Podpora rodičů spočívala například v půjčkách pro novomanžele, novém bydlení v panelových domech či ve zvýšení přídavků na děti. Důsledkem této politiky není divu, že lidé narozeni v období 1973–1976 jsou v současné populaci ČR nejpočetnější skupinou. Koncem 70. let na tom komunistický stát nebyl s financemi nejlépe, a proto byla podpora rodičům zredukována a porodnost se znovu začala snižovat. V roce 1970 bylo mužů 4 750 499 a ženy přesáhly 5 miliónů, přesněji 5 059 168. Ženy v tomto období tvořily téměř 52 % populace.

Po roce 1989 můžeme vidět v grafu mírný pokles. Po změně politického režimu se totiž začalo měnit i reprodukční chování obyvatelstva – pokles každoročně narozených dětí, růst průměrného věku žen při narození prvního dítěte, pokles intenzity sňatečnosti, změna vnímání rodiny jako takové, manželství jako tradičního soužití dvou lidí. Počátkem 90. let se do popředí dostává individualismus a snaha se prosadit, a to nejen v případě mužů, ale právě i v případě žen. Práce a kariérní postup se tedy velmi často dostávaly na vyšší úroveň

než mít vlastního potomka a založit rodinu. Toto chování je odborně nazýváno jako druhý demografický přechod.

Od 90. let v grafu č. 8 nepozorujeme žádné rapidní výkyvy týkající se nárůstu nebo úbytku obyvatel. Tímto grafem jsme si tedy jasně dokázali, že v populaci České republiky převažuje obyvatelstvo ženského pohlaví nad pohlavím mužským.

Přestože se rodí více mužů než žen, tak se mužského pohlaví celkově v populaci vyskytuje méně. Je to podmíněno i tím, že muži se dožívají nižšího věku než ženy. Dá se říci, že muži jsou vyznavači nebezpečnějšího životního stylu, jsou častějšími oběťmi dopravních nehod, násilí či sebevražd. Muži také často vykonávají fyzicky náročnější práci než ženy, které mají silnější a odolnější organismus v důsledku péče o potomstvo.

Na grafu č. 9 je zaznamenán vývoj indexu femininity (počet žen připadajících na 1000 mužů) a maskulinity (počet mužů připadajících na 1000 žen) v období 1920–2013. V roce 1920 dosahoval index femininity 1085. Hodnota tohoto indexu klesala až do roku 1960 a dostala se až na hodnotu 1052. V 70. letech se index vyšplhal na 1065 a od té doby se převaha žen snižovala až na hodnotu 1036 v roce 2013. V posledních letech se při formování struktury obyvatelstva podle pohlaví uplatňovala zejména rozdílná porodnost a úmrtnost obou pohlaví. Vyšší úmrtnost mužů způsobila narůstání převahy žen v populaci. Přesnější poznatky ovšem získáme tehdy, sledujeme-li strukturu obyvatelstva podle pohlaví v závislosti na jednotlivých věkových kategoriích.

6.2 Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku

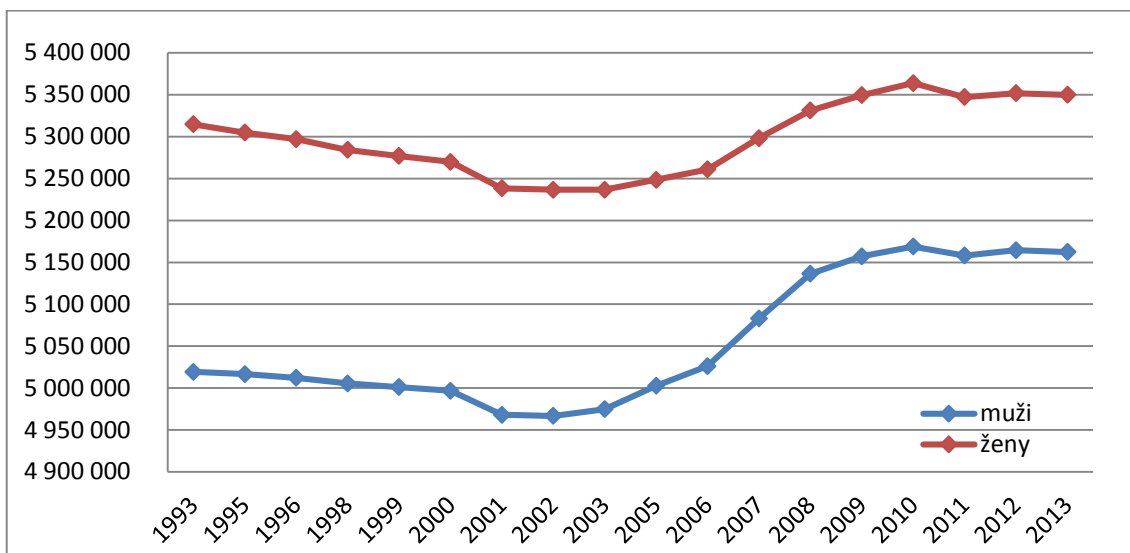
Tabulka 2: Struktura obyvatelstva ČR podle pohlaví a věku v letech 1993–2013

Rok	Celkem	Muži	Ženy	Index maskulinity	Index femininity
1993	10 334 013	5 019 297	5 314 716	944	1059
1995	10 321 344	5 016 515	5 304 829	946	1057
1996	10 309 137	5 012 085	5 297 052	946	1057
1998	10 289 621	5 005 435	5 284 186	947	1056
1999	10 278 098	5 001 062	5 277 036	948	1055
2000	10 266 546	4 996 731	5 269 815	948	1055
2001	10 206 436	4 967 986	5 238 450	948	1054
2002	10 203 269	4 966 706	5 236 563	948	1054
2003	10 211 455	4 974 740	5 236 715	950	1053
2005	10 251 079	5 002 648	5 248 431	953	1049
2006	10 287 189	5 026 184	5 261 005	955	1047
2007	10 381 130	5 082 934	5 298 196	959	1042
2008	10 467 542	5 136 377	5 331 165	963	1038

2009	10 506 813	5 157 197	5 349 616	964	1037
2010	10 532 770	5 168 799	5 363 971	964	1038
2011	10 505 445	5 158 210	5 347 235	965	1037
2012	10 516 125	5 164 349	5 351 776	965	1036
2013	10 512 419	5 162 380	5 350 039	965	1036

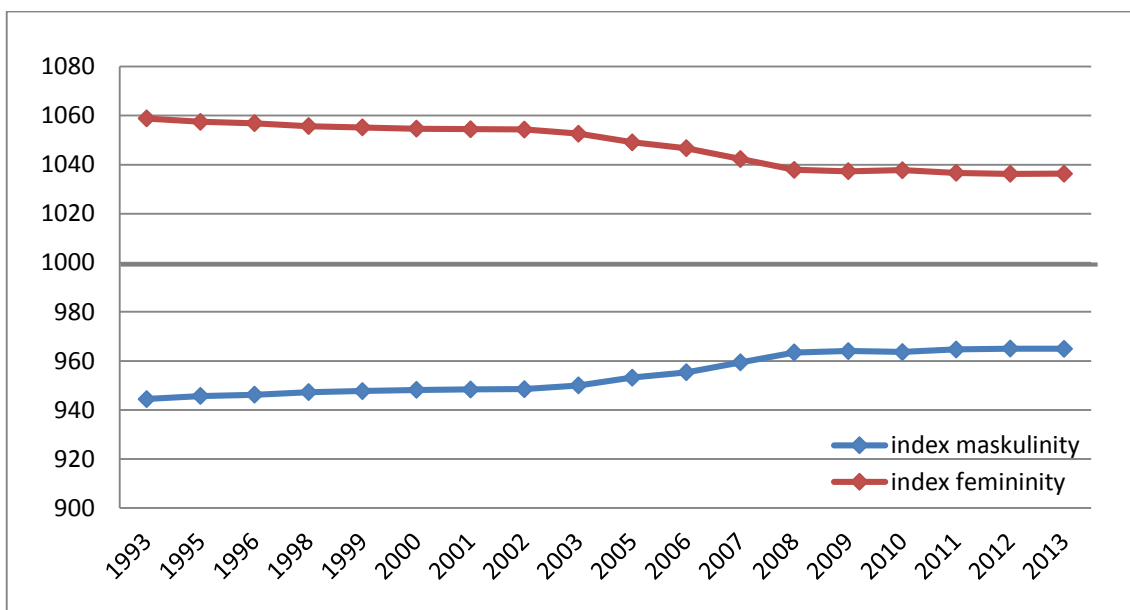
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Graf 10: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013

Zdroj: Tabulka č. 2 (Vlastní zpracování)

Graf 11: Vývoj indexu femininity a maskulinity v letech 1993–2013

Zdroj: Tabulka č. 2 (Vlastní zpracování)

Graf č. 10 znázorňuje vývoj počtu mužů a žen v letech 1993–2013. Česká republika vznikla 1. 1. 1993 po rozdělení Československa na 2 samostatné státy, a to na Českou republiku a republiku Slovenskou. V této době zde žilo 5 019 297 mužů a 5 314 716 žen.

Vývoj obyvatelstva od 90. let je spojen s druhým demografickým přechodem, který souvisí s výrazným poklesem porodnosti až pod hranici prosté reprodukce. Do popředí přichází individualismus a založení rodiny a plánování prvního potomka se odkládá. Počet obyvatel tedy stále klesá až do roku 2002 na 10 203 269, z čehož ženy představovaly číslo 5 236 563 a muži 4 966 706. Od tohoto roku můžeme v grafu zaznamenat opět nárůst jak mužů, tak žen.

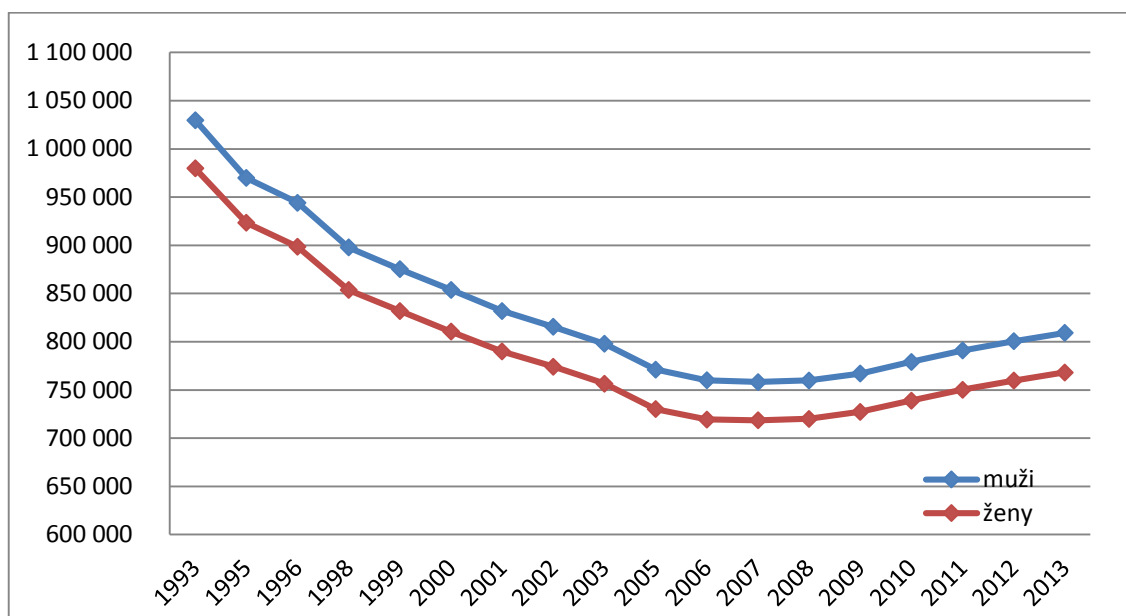
Stejně tak výše vidíme celkový index femininity a maskulinity České republiky za období 1993–2013. Z grafu č. 11 je zřetelné, že index femininity je po celé toto období vyšší než index maskulinity. Do roku 2002 index maskulinity klesá až na hodnotu 948 a od roku 2003 můžeme zaznamenat lehký nárůst. Naopak index femininity od roku 2000 začíná nepatrně klesat. Příčinou lehkého vzrůstu je zvýšení porodnosti.

Tabulka 3: Struktura obyvatelstva ČR podle pohlaví a věku v letech 1993–2013 (0-14)

Rok	Celkem	Muži	Ženy	Index maskulinity	Index femininity
1993	2 009 752	1 029 820	979 932	1051	952
1995	1 893 259	969 880	923 379	1050	952
1996	1 842 679	944 099	898 580	1051	952
1998	1 751 471	897 844	853 627	1052	951
1999	1 707 205	875 214	831 991	1052	951
2000	1 664 434	853 867	810 567	1053	949
2001	1 621 862	831 956	789 906	1053	949
2002	1 589 766	815 539	774 227	1053	949
2003	1 554 475	797 847	756 628	1054	948
2005	1 501 331	771 185	730 146	1056	947
2006	1 479 514	760 065	719 449	1056	947
2007	1 476 923	758 305	718 618	1055	948
2008	1 480 007	759 953	720 054	1055	947
2009	1 494 370	767 005	727 365	1054	948
2010	1 518 142	779 187	738 955	1054	948
2011	1 541 241	790 934	750 307	1054	949
2012	1 560 296	800 529	759 767	1054	949
2013	1 577 455	809 217	768 238	1053	949

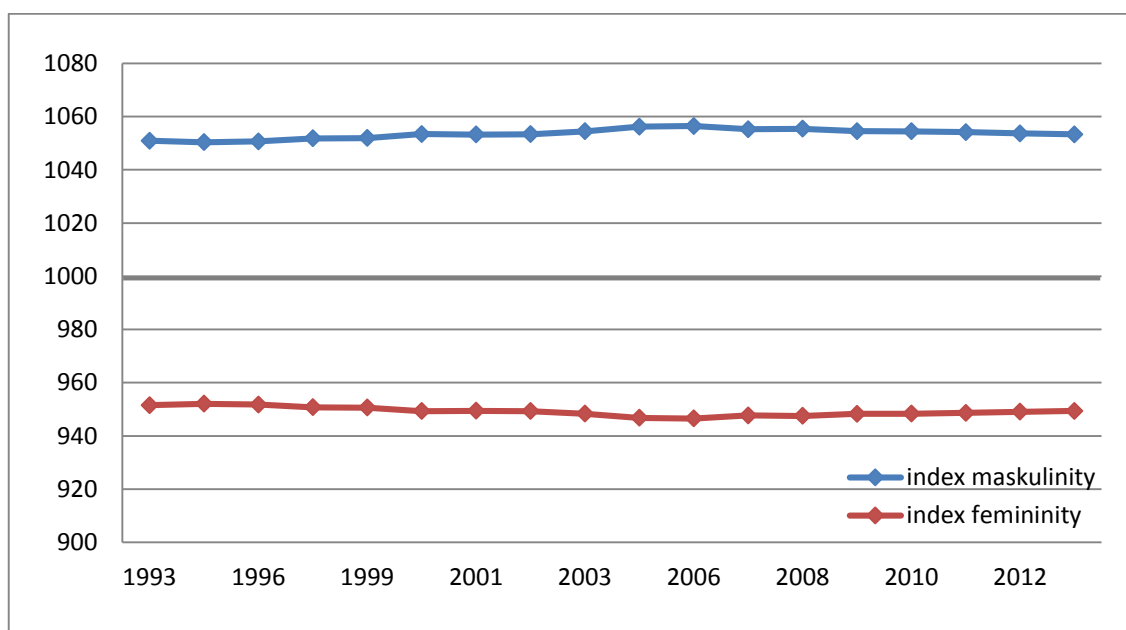
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Graf 12: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013 (0–14)

Zdroj: Tabulka č. 3 (Vlastní zpracování)

Graf 13: Index femininity a maskulinity v letech 1993–2013 (0–14)

Zdroj: Tabulka č. 3 (Vlastní zpracování)

Jak je již zmíněno výše, přesnější strukturu získáme, jestliže sledujeme jak strukturu obyvatelstva podle pohlaví, tak strukturu obyvatelstva podle jednotlivých věkových skupin ve vzájemné závislosti.

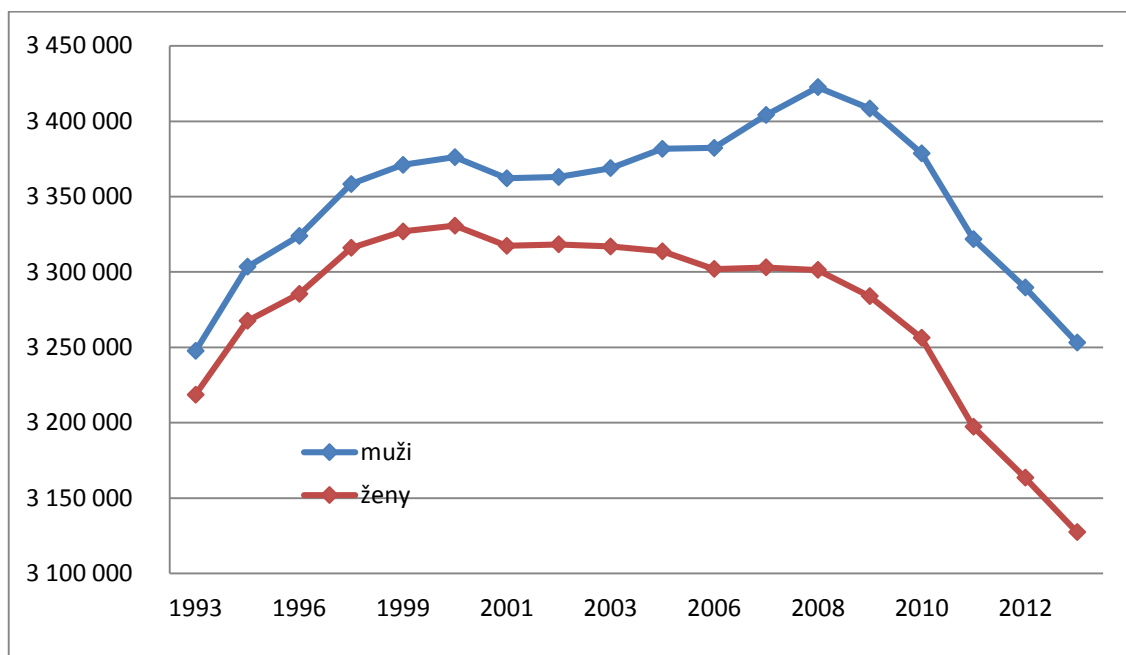
Jako první vidíme v tabulce č. 3, která shromažďuje data od roku 1993–2013, počet mužů a žen ve věkové kategorii 0–14 let. Vzhledem k biologické zákonitosti převahy narozených chlapců (maskulinity novorozenců) se v této kategorii, tedy v dětském věku, udržuje jejich mírná převaha. V roce 1993 bylo v České republice 1 029 820 mužů v poměru 979 932 žen. Od té doby celkový počet obyvatel na našem území lehce klesal. Pro větší přehlednost se podíváme na graf č. 12, kde modrá linie znázorňující muže je po celé toto vývojové období lehce nad červenou linií představující ženy. Podstatná převaha mužů je patrná i z grafu č. 13, který zobrazuje index femininity a maskulinity za zmiňované časové období ve věku 0–14 let. Index maskulinity přesahuje po celou dobu hodnotu 1000, zatímco index femininity se drží mezi hodnotami 940–960. Nejvyšší převaha chlapců podle téhož grafu a tabulky zde byla v roce 2005 a 2006, kdy připadalo 1056 mužů na 1000 žen.

Tabulka 4: Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku v letech 1993–2013 (15–59)

Rok	Celkem	Muži	Ženy	Index maskulinity	Index femininity
1993	6 466 078	3 247 506	3 218 572	1009	991
1995	6 570 978	3 303 427	3 267 551	1011	989
1996	6 609 351	3 323 908	3 285 443	1012	988
1998	6 674 198	3 358 287	3 315 911	1013	987
1999	6 697 935	3 371 037	3 326 898	1013	987
2000	6 706 893	3 376 152	3 330 741	1014	987
2001	6 679 543	3 362 185	3 317 358	1014	987
2002	6 681 305	3 363 035	3 318 270	1013	987
2003	6 685 755	3 368 866	3 316 889	1016	985
2005	6 695 368	3 381 667	3 313 701	1021	980
2006	6 684 247	3 382 302	3 301 945	1024	976
2007	6 707 136	3 404 147	3 302 989	1031	970
2008	6 723 976	3 422 632	3 301 344	1037	965
2009	6 692 360	3 408 483	3 283 877	1038	963
2010	6 634 932	3 378 699	3 256 233	1038	964
2011	6 519 028	3 321 823	3 197 205	1039	962
2012	6 453 064	3 289 640	3 163 424	1040	962
2013	6 380 418	3 253 087	3 127 331	1040	961

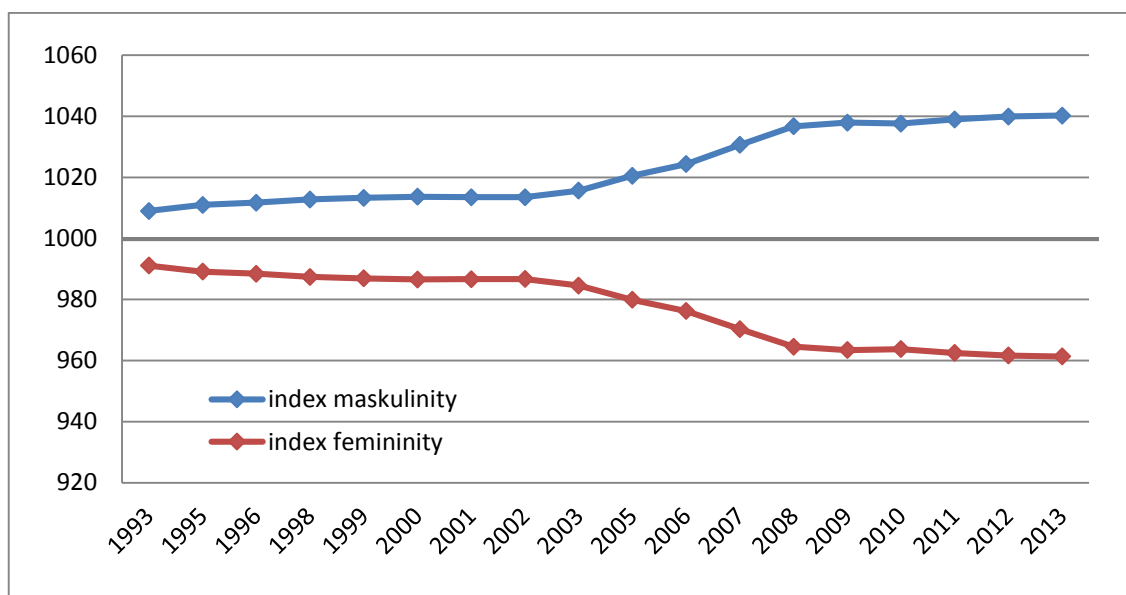
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Graf 14: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013 (15–59)

Zdroj: Tabulka č. 4 (Vlastní zpracování)

Graf 15: Index femininity a maskulinity v letech 1993–2013 (15–59)

Zdroj: Tabulka č. 4 (Vlastní zpracování)

Stejně tak jako ve všech populacích rozvinutých krajin i v České republice se převaha mužského pohlaví postupně snižuje, což je vidno v tabulce č. 4, která obsahuje data týkající se struktury obyvatelstva podle pohlaví a věku v letech 1993–2013 (věková kategorie 15–59 let), kdy rozdíl indexu maskulinity a femininity je mnohem nižší ve věku od 15 let do 59 let. Nejnižší rozdíl byl v roce 1993, kdy připadalo 1009 mužů na 1000 žen

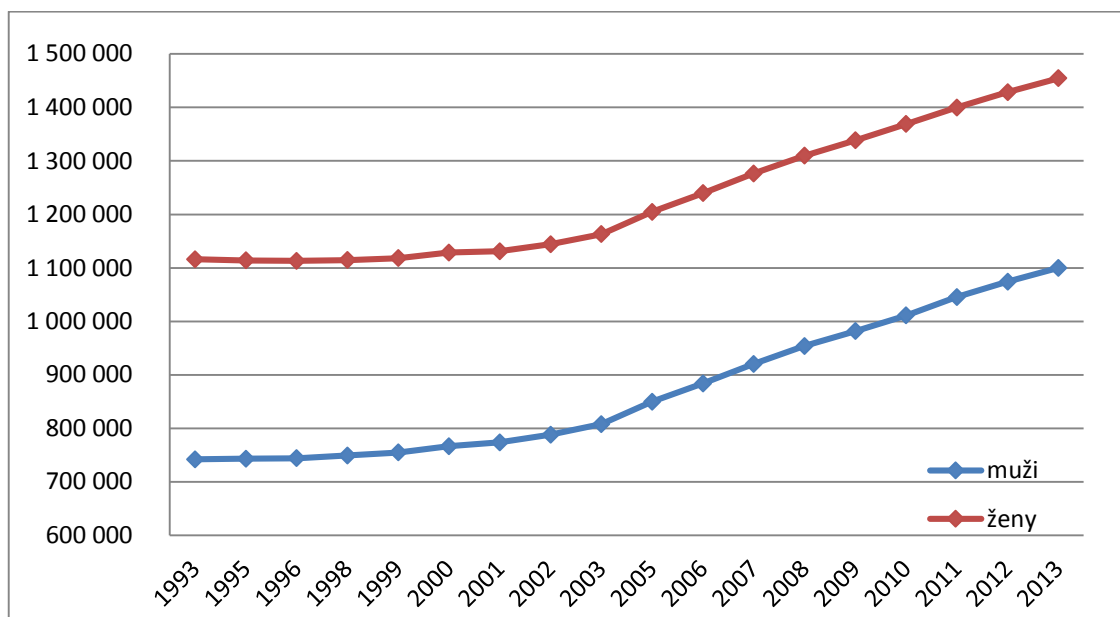
a naopak z pohledu indexu femininity 991 žen na 1000 mužů. Nejvyšší výkyv je vidět v grafu č. 14, a to v roce 2008. V tomto roce, kdy se hodnota celkového počtu obyvatel vyšplhala na 6 723 976, z toho 3 422 632 mužů a 3 301 344 žen, mohlo hrát určitou roli zvýšení porodnosti. Tento rok se vykazuje poměrně vysokým indexem maskulinity v poměru k indexu femininity – 1 037:965. Hodnota indexu maskulinity stále stoupá až na číslo 1 040 v roce 2013 a z toho je jasné, že index femininity musí zákonitě klesat, jak je zřejmé z grafu č. 15.

Tabulka 5: Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku v letech 1993–2013 (60+)

Rok	Celkem	Muži	Ženy	Index maskulinity	Index femininity
1993	1 858 183	741 971	1 116 212	665	1504
1995	1 857 107	743 208	1 113 899	667	1499
1996	1 857 107	744 078	1 113 029	669	1496
1998	1 863 952	749 304	1 114 648	672	1488
1999	1 872 958	754 811	1 118 147	675	1481
2000	1 895 219	766 712	1 128 507	679	1472
2001	1 905 031	773 845	1 131 186	684	1462
2002	1 932 198	788 132	1 144 066	689	1452
2003	1 971 225	808 027	1 163 198	695	1440
2005	2 054 380	849 796	1 204 584	705	1417
2006	2 123 428	883 817	1 239 611	713	1403
2007	2 197 071	920 482	1 276 589	721	1387
2008	2 263 559	953 792	1 309 767	728	1373
2009	2 320 083	981 709	1 338 374	734	1363
2010	2 379 696	1 010 913	1 368 783	739	1354
2011	2 445 176	1 045 453	1 399 723	747	1339
2012	2 502 765	1 074 180	1 428 585	752	1330
2013	2 554 546	1 100 076	1 454 470	756	1322

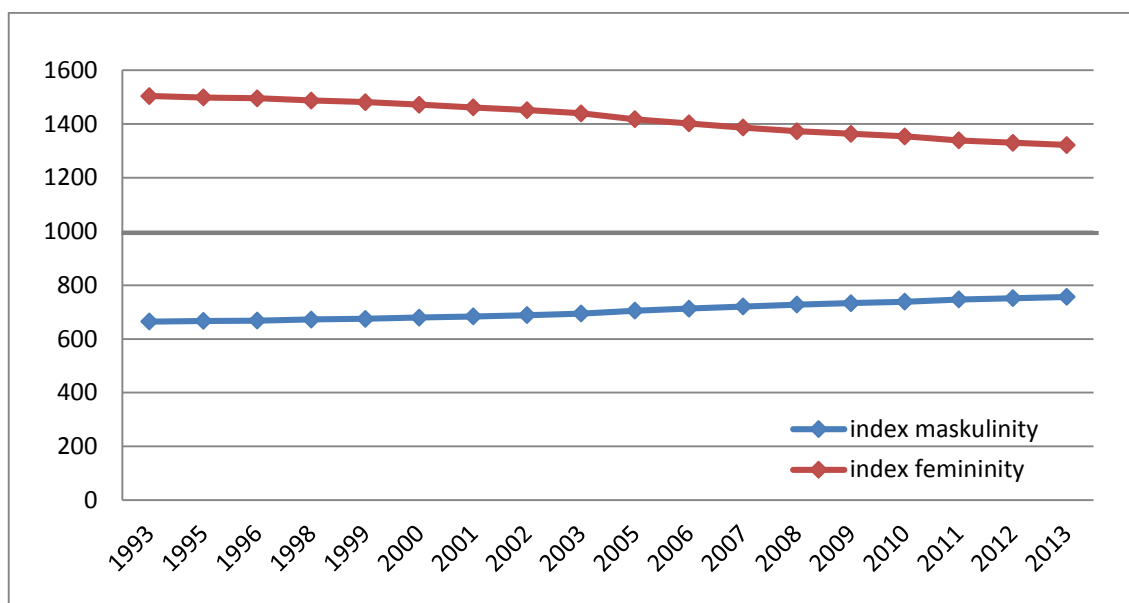
Zdroj: ČSÚ (vlastní zpracování)

Graf 16: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013 (60+)

Zdroj: Tabulka č. 5 (Vlastní zpracování)

Graf 17: Index femininity a maskulinity v letech 1993–2013 (60+)

Zdroj: Tabulka č. 5 (Vlastní zpracování)

Následuje tabulka č. 5, v níž jsou zachycena data struktury obyvatelstva v letech 1993–2013 podle pohlaví za věkovou kategorii 60+. Zde se opět dostává do popředí trend vzrůstajícího počtu žen. V grafu č. 16 je vidět, že od roku 1993 postupně počet mužů a žen stále stoupá. V roce 1993 je celový počet obyvatel 1 858 183 (741 971 mužů a 1 116 212 žen) a v roce 2013 se počet obyvatelstva zvýšil na 2 554 546 (1 100 076 mužů a 1 454 470 žen)

žen). To souvisí s procesem stárnutí obyvatelstva, které se týká celého vyspělého světa. Jde o stárnutí jak v důsledku velmi nízké plodnosti žen, což nezajišťuje prostou reprodukci obyvatel, tak v důsledku prodlužování naděje na dožití. Z demografického hlediska česká populace stárne shora věkové pyramidy. Zásadní převrat, kterého bychom si měli všimnout, je, že se v grafu č. 16 i 17 dostala červená linie nad linii modrou, a to znamená, že v této věkové kategorii (60+) jasně převažuje počet žen nad počtem mužů. Nejvyšší rozdíl můžeme vyčíst z tabulky hned v roce 1993, kdy na 1504 žen připadá 1000 mužů. Jedním z faktorů vyššího počtu žen v této věkové kategorii je mužská nadúmrtnost. To znamená, že úmrtnost mužů převažuje úmrtnost žen. Tento jev se vyskytuje ve všech věkových kategoriích. Mužská nadúmrtnost je nejvyšší v mládí, k její celkové úrovni přispívají starší věkové skupiny. Je to zapříčiněno tím, že v mladém věku umírá málo lidí, a tak se výrazný nepoměr mezi jednotlivými pohlavími nemůže až tak výrazně projevit. Ovšem ve starším věku umírá více lidí, a tím je způsobeno, že i menší hodnota mužské nadúmrtnosti v tomto věku více přispívá k celkovému rozdílu v naději dožití mužů a žen. Jednotlivých faktorů, které přispívají k tomu, že muži umírají dříve, je celá spousta. Už samotný fakt, že ženy mají dva stejné pohlavní chromozomy (XX), kdežto muži mají dva rozdílné (XY), přispívá k vyššímu výskytu dědičných chorob a poruch u mužů jako jsou např. hemofilie či barvoslepost. Pokud totiž nese jeden chromozom X abnormální genetickou informaci, může ji druhý X neutralizovat, zatímco Y nikoli (Kalben 2000). Mezi další faktory řadíme sociálně patologické jevy (vyšší u mužů), větší zapojení do práce (pracovní úrazy) a další.

Jak je již zmíněno výše, důležité a podrobnější poznatky získáme sledováním struktury podle pohlaví v závislosti na věku. Tato skutečnost se stala důvodem, proč jsou v této kapitole zpracována data v tabulkách podle pětiletých věkových kategorií v závislosti na počtu mužů a žen v nich. Následují vytvořené grafy, které vypovídají o hodnotách indexu femininity a maskulinity za vybrané roky.

Tabulka 6: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 1920

	muži	ženy	index maskulinity	index femininity
0-4	346 166	336 559	1 029	972
5-9	491 413	487 978	1 007	993
10-14	557 901	552 452	1 010	990
15-19	535 111	536 283	998	1 002
20-24	448 851	495 707	905	1 104
25-29	359 497	428 046	840	1 191
30-34	319 005	374 257	852	1 173
35-39	301 417	344 009	876	1 141
40-44	285 256	317 346	899	1 112
45-49	267 028	292 330	913	1 095
50-54	236 356	259 842	910	1 099
55-59	195 324	215 619	906	1 104
60-64	164 950	197 409	836	1 197
65-69	120 344	148 258	812	1 232
70-74	78 899	105 833	746	1 341
75-79	44 898	60 502	742	1 348
80-84	18 826	27 420	687	1 456
85+	5 642	10 122	557	1 794

Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Tabulka 7: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 1950

	muži	ženy	index maskulinity	index femininity
0-4	454 874	435 647	1 044	958
5-9	367 112	355 215	1 033	968
10-14	283 655	274 678	1 033	968
15-19	314 509	305 309	1 030	971
20-24	348 603	349 388	998	1 002
25-29	359 716	379 148	949	1 054
30-34	214 652	222 866	963	1 038
35-39	343 305	352 415	974	1 027
40-44	357 837	371 216	964	1 037
45-49	332 255	346 839	958	1 044
50-54	267 212	309 784	863	1 159
55-59	205 884	250 497	822	1 217
60-64	164 171	209 584	783	1 277
65-69	132 908	170 456	780	1 283
70-74	94 587	123 452	766	1 305
75-79	58 707	79 031	743	1 346
80-84	27 935	37 739	740	1 351
85+	9 776	14 160	690	1 448

Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Tabulka 8: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 1970

	muži	ženy	index maskulinity	index femininity
0-4	352 128	335 581	1 049	953
5-9	350 270	334 680	1 047	955
10-14	363 833	348 728	1 043	958
15-19	423 977	407 213	1 041	960
20-24	439 507	426 609	1 030	971
25-29	362 481	353 376	1 026	975
30-34	283 350	278 699	1 017	984
35-39	302 067	302 918	997	1 003
40-44	322 622	332 461	970	1 030
45-49	329 562	357 976	921	1 086
50-54	189 415	208 125	910	1 099
55-59	290 881	325 902	893	1 120
60-64	275 318	321 820	856	1 169
65-69	211 161	276 002	765	1 307
70-74	132 658	211 278	628	1 593
75-79	71 016	131 926	538	1 858
80-84	33 838	68 498	494	2 024
85+	15 044	34 237	439	2 276

Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Tabulka 9: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 2000

	muži	ženy	index maskulinity	index femininity
0-4	232 599	220 162	1 056	947
5-9	301 509	285 714	1 055	948
10-14	330 285	315 129	1 048	954
15-19	353 378	337 312	1 048	955
20-24	444 156	426 536	1 041	960
25-29	431 870	414 223	1 043	959
30-34	351 566	336 894	1 044	958
35-39	347 036	334 178	1 038	963
40-44	351 195	345 326	1 017	983
45-49	398 083	400 726	993	1 007
50-54	394 479	407 115	969	1 032
55-59	301 672	325 864	926	1 080
60-64	214 423	249 220	860	1 162
65-69	195 570	251 056	779	1 284
70-74	163 633	243 608	672	1 489
75-79	114 858	208 733	550	1 817
80-84	39 532	83 063	476	2 101
85+	33 482	88 318	379	2 638

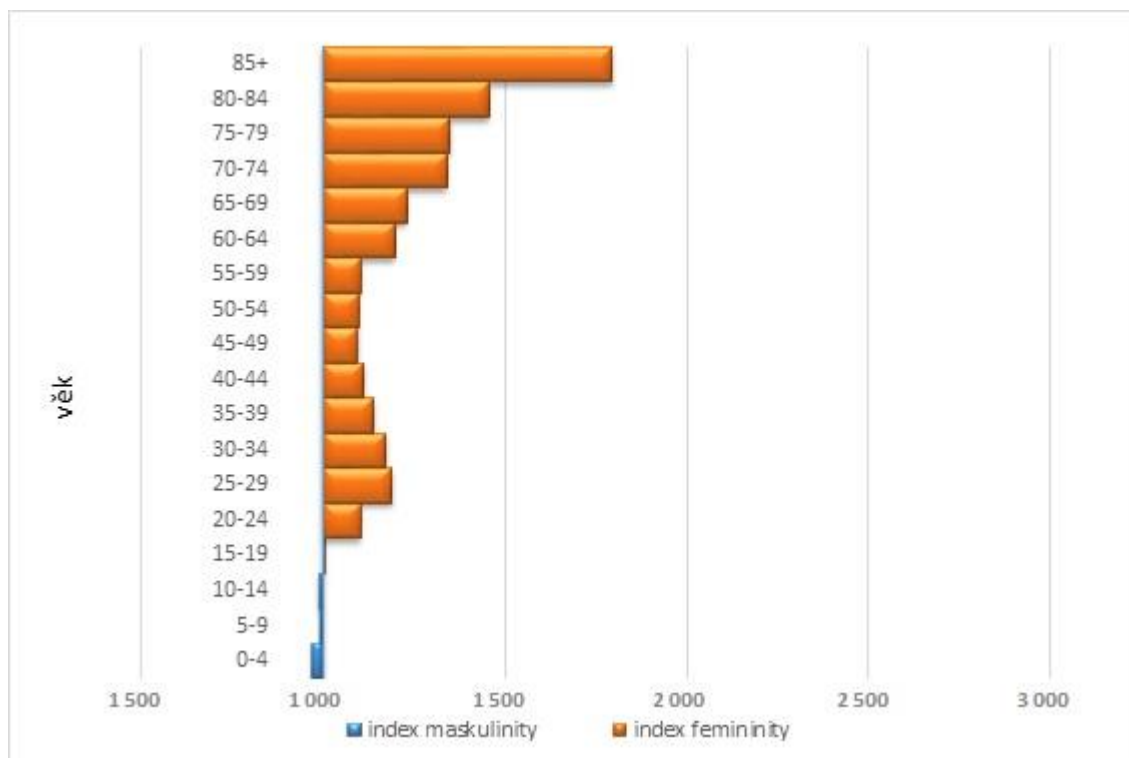
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Tabulka 10: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 2013

	muži	ženy	index maskulinity	index femininity
0-4	293 840	280 099	1 049	953
5-9	275 471	261 487	1 053	949
10-14	235 424	222 317	1 059	944
15-19	253 699	241 242	1 052	951
20-24	333 172	319 149	1 044	958
25-29	363 986	343 872	1 058	945
30-34	409 144	385 493	1 061	942
35-39	480 165	455 034	1 055	948
40-44	394 058	372 647	1 057	946
45-49	360 067	344 427	1 045	957
50-54	322 048	316 191	1 019	982
55-59	353 630	366 008	966	1 035
60-64	349 266	382 524	913	1 095
65-69	295 604	350 749	843	1 187
70-74	189 511	248 581	762	1 312
75-79	119 754	182 938	655	1 528
80-84	84 162	153 466	548	1 823
85+	48 616	122 878	396	2 528

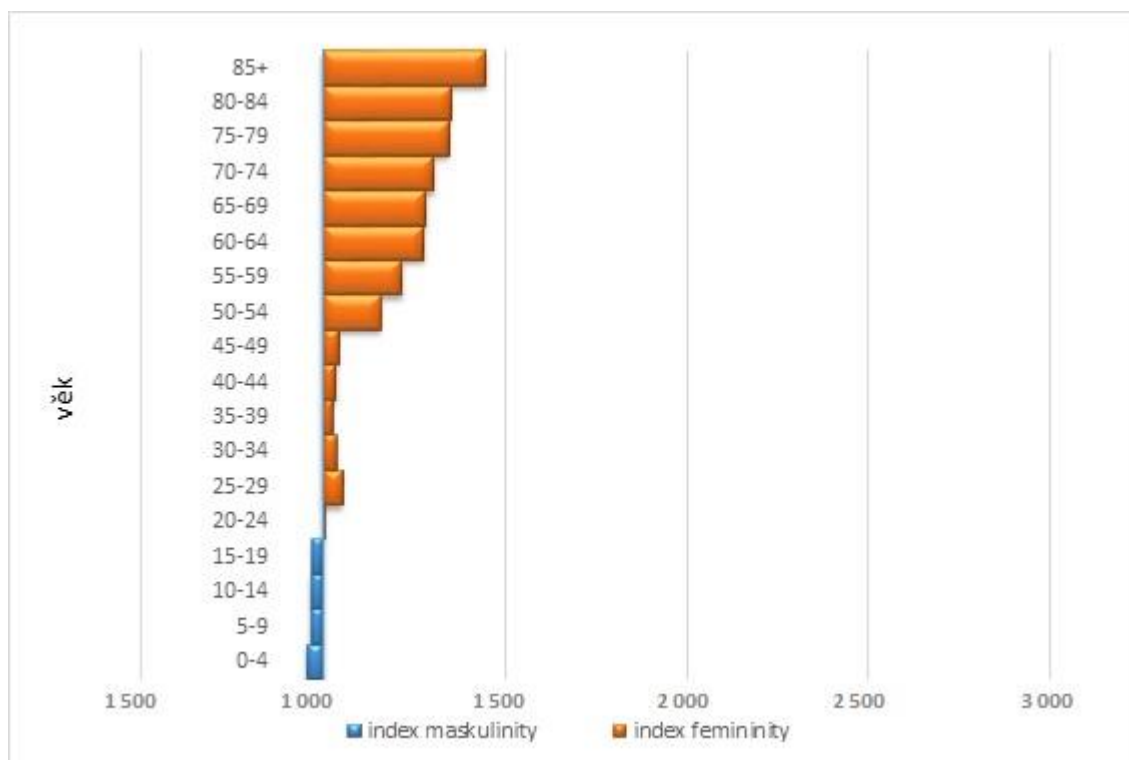
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Graf 18: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 1920

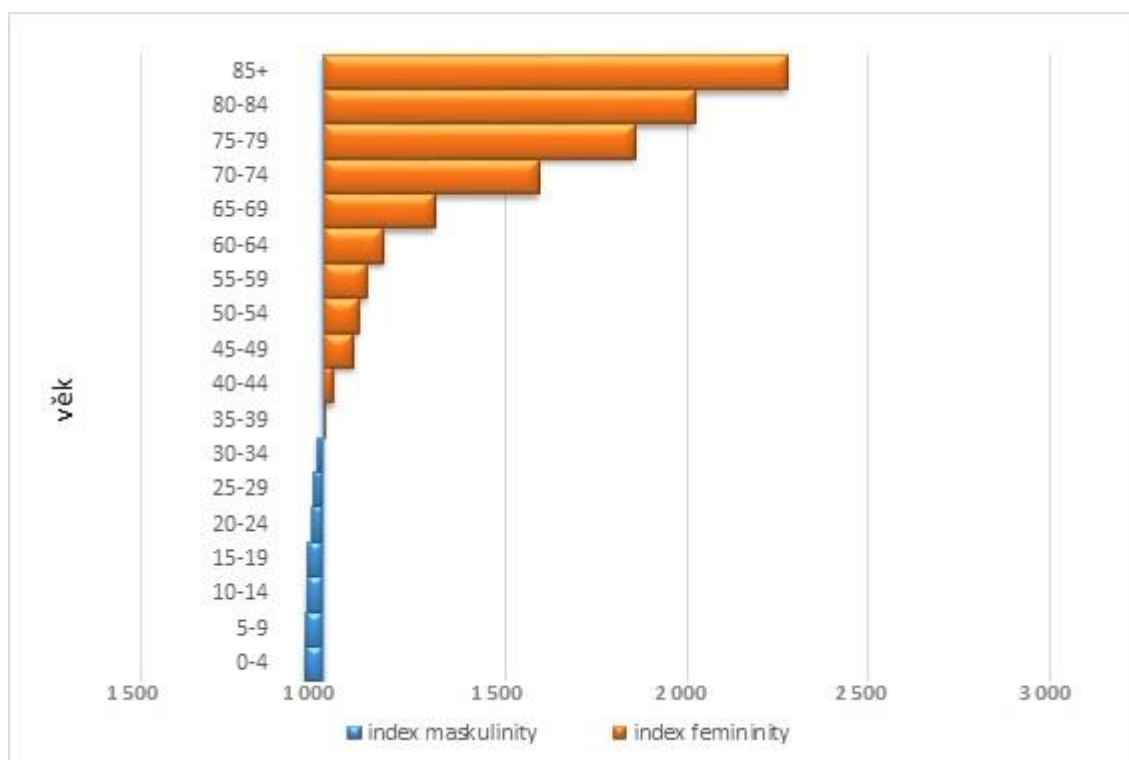
Zdroj: Tabulka č. 6 (Vlastní zpracování)

Graf 19: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 1950

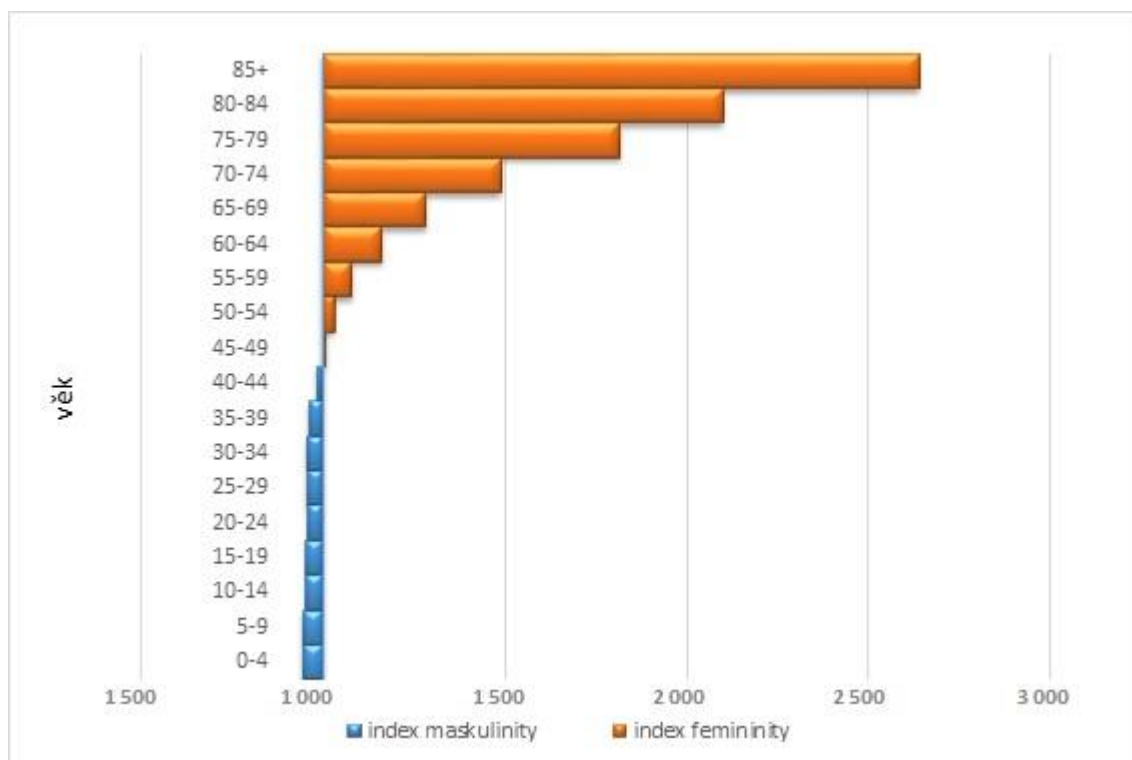
Zdroj: Tabulka č. 7 (Vlastní zpracování)

Graf 20: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 1970

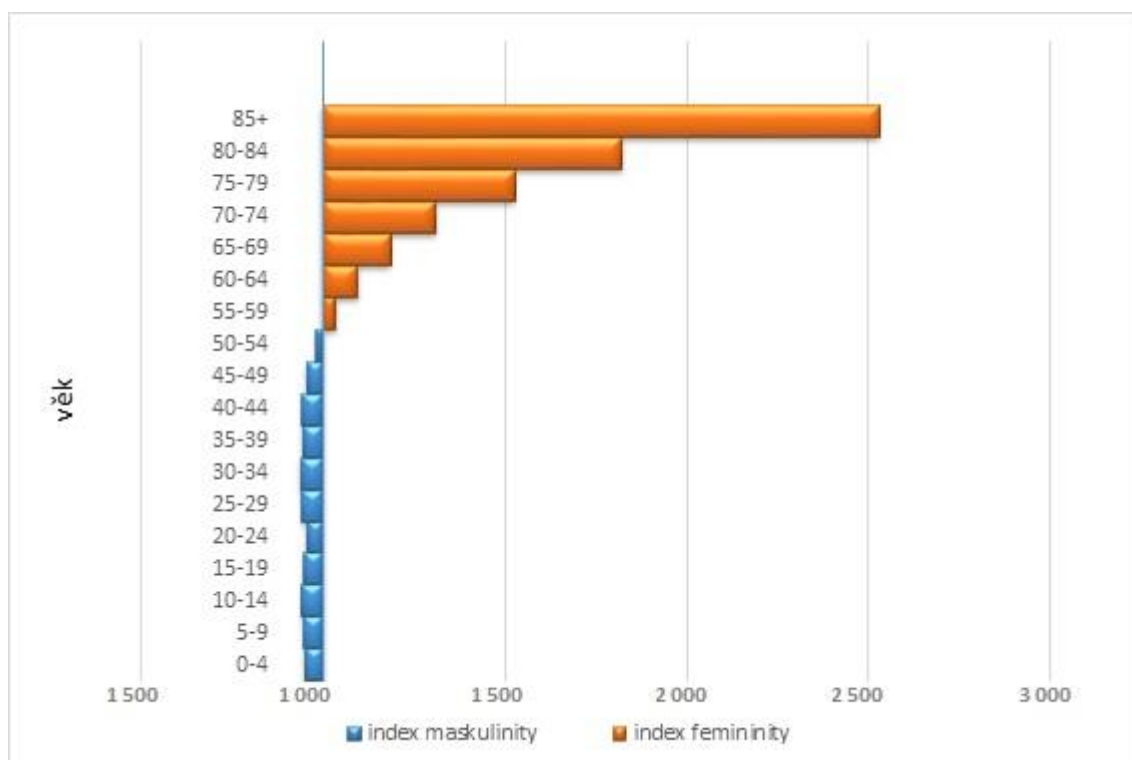
Zdroj: Tabulka č. 8 (Vlastní zpracování)

Graf 21: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 2000

Zdroj: Tabulka č. 9 (Vlastní zpracování)

Graf 22: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 2013

Zdroj: Tabulka č. 10 (Vlastní zpracování)

Na všech grafech se potvrzuje jedna zřetelná biologická zákonitost, a to je maskulinita novorozenců. Převaha chlapců se ale postupně zužuje. Hlavním důvodem je vyšší úmrtnost chlapců daná především biologickými odlišnostmi, větším rizikem úrazovosti způsobeným rozdílným způsobem života či odlišným pracovním uplatněním.

V jistém věku, který se vývojem zvyšuje, se počet mužů a žen vyrovnává. V roce 1920 se početnost obou pohlaví vyrovnávala ve věkové skupině 15–19, kam patřilo 998 mužů a 1002 žen. V roce 1950 došlo k vyrovnání ve věkové kategorii 20–24. Věková skupina 35–39 je charakteristická vyrovnáním pohlaví pro rok 1970, 45–49 pro rok 2000 a v roce 2013 převaha žen začínala až ve věkové kategorii 55–59. To je důsledek výrazného snížení zejména kojenecké úmrtnosti a stejně tak snížením celkové nadúmrtnosti chlapců.

Z grafů č. 18–22 je vidět že index femininity se s rostoucím věkem zvyšuje na velmi vysoké hodnoty. Například v roce 2013 připadalo ve věkové kategorii 85+ 2 528 žen na 1 000 mužů. Tento rozdíl v počtu mužů a žen je následkem dlouhodobé vyšší úmrtnosti mužů, mohou zde být zohledněny vojenské ztráty mužů a jejich vyšší emigrace. Převaha žen ve vyšších věkových kategoriích je vysoká a vzhledem k této převaze jak v České republice, tak ve vyspělých zemích je i v celkové populaci více žen než mužů.

7 PROSTOROVÁ DIFERENCOVANOST OBYVATELSTVA PODLE POHLAVÍ

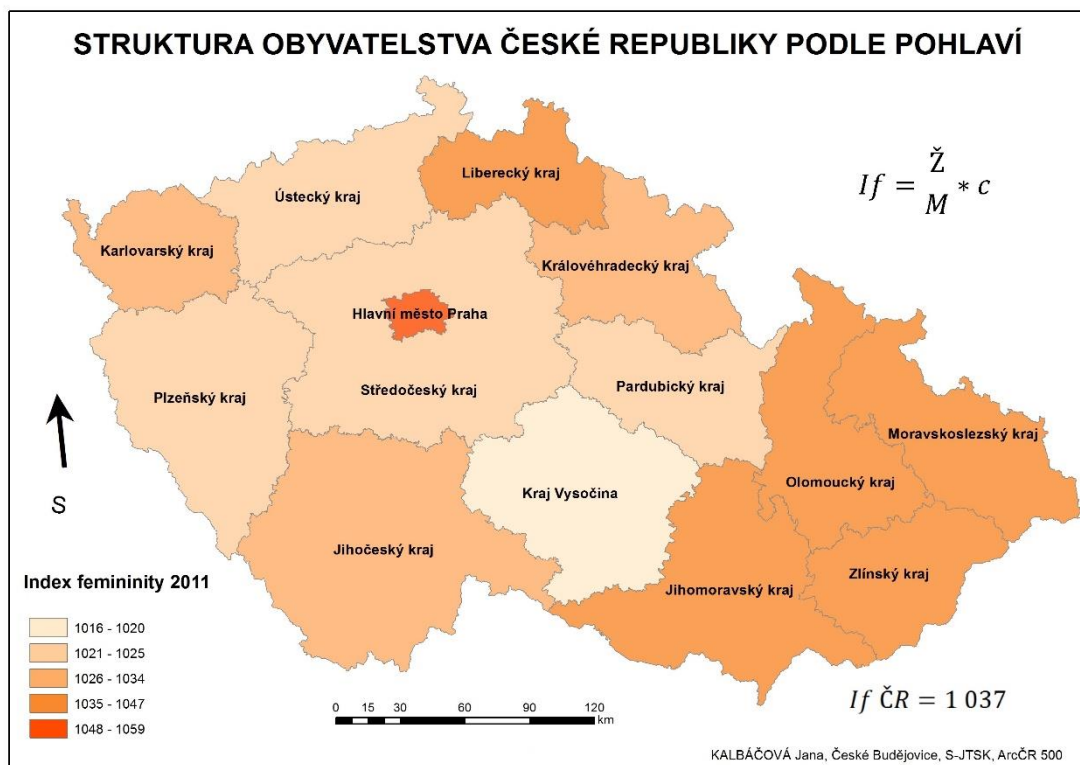
7.1 Prostorová diferencovanost obyvatelstva podle pohlaví na úrovni krajů

Tabulka 11: Věková struktura obyvatelstva krajů ČR podle pohlaví k 31. 12. 2011

	Počet obyvatel			index maskulinity	index femininity
	celkem	muži	ženy		
Kraj Vysočina	511 937	253 985	257 952	984,6	1015,6
Plzeňský kraj	571 709	282 798	288 911	978,8	1021,6
Ústecký kraj	828 026	408 951	419 075	975,8	1024,8
Středočeský kraj	1 279 345	631 696	647 649	975,4	1025,3
Pardubický kraj	516 411	254 961	261 450	975,2	1025,5
Karlovarský kraj	303 165	149 432	153 733	972,0	1028,8
Jihočeský kraj	636 138	313 284	322 854	970,4	1030,5
Královéhradecký kraj	553 856	272 236	281 620	966,7	1034,5
Liberecký kraj	438 600	214 983	223 617	961,4	1040,2
Jihomoravský kraj	1 166 313	570 795	595 518	958,5	1043,3
Moravskoslezský kraj	1 230 613	602 108	628 505	958,0	1043,8
Zlínský kraj	589 030	287 961	301 069	956,5	1045,5
Olomoucký kraj	638 638	312 033	326 605	955,4	1046,7
Hlavní město Praha	1 241 664	602 987	638 677	944,1	1059,2

Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Mapa 1: Struktura obyvatelstva krajů České republiky podle pohlaví v roce 2011

Jestliže posuzujeme strukturu obyvatelstva podle pohlaví na regionální úrovni v České republice, tak dostáváme obraz o její diferencovanosti.

Jak můžeme vidět na mapě číslo jedna, Česká republika jasně patří do skupiny států s pozitivní femininitou, kdy její průměrná hodnota je 1 037. Ve všech krajích se vyskytuje převaha žen. Intenzita femininity je na první mapě vyjádřena sytostí oranžové barvy, geograficky mluvíme o metodě kartogramu.

Z mapového výstupu vyplývá, že hlavní město Praha, kde žilo 1 241 664 obyvatel k roku 2011 – z toho 602 987 mužů a 638 677 žen, je charakteristické nejvyšší intenzitou femininity, a to hodnotou 1 059,2. Ve srovnání s průměrnou femininitou celé České republiky (1 037) je tato hodnota silně nadprůměrná. Složení obyvatelstva podle pohlaví a věku je výsledkem dlouhodobého vývoje porodnosti, úmrtnosti a migrace. Nerovnoměrné zastoupení starších věkových kategorií podle pohlaví je dáno výrazně vyšší úmrtností mužů v tomto věku. Praha jako taková vystupuje především jako symbol ženy. Přestože se chlapců rodí více než dívek, tak typickým rysem Prahy je velmi výrazně zastoupená kategorie obyvatel ve vyšším věku, zejména pak žen, které žijí většinou osaměle, a nízké zastoupení dětí. Převaha žen je patrná již v produktivním věku. Největší rozdíly se samozřejmě projevují u osob starších 65 let a hlavní příčinou je mužská nadúmrtost.

Zapojení mužů a žen je v jednotlivých odvětvích odlišné. Zastoupení mužů a žen se v rámci odvětví shoduje v Praze i v průměru České republiky. I přes to jsou ale mezi různými odvětvími značné individuální rozdíly. V zaměstnanosti podle sektorů zde rozhodně vede sektor služeb. Dalším faktorem ovlivňujícím strukturu obyvatelstva hlavního města je migrace. Celkově je zde mezi cizinci větší počet mužů, ženy převažují pouze ve výjimečných případech státního občanství, jako je polské, ruské, běloruské.

Z mapy je zřetelný nárůst femininity od západu na východ, a proto další kraje s vysokou mírou femininity jsou kraje ležící na východě České republiky – Olomoucký kraj, Zlínský, Moravskoslezský a Jihomoravský. Všechny tyto kraje se pohybují s hodnotou femininity kolem 1040 – tedy nad průměrem České republiky. Do stejného intervalu, kam náleží tyto východní kraje, se řadí i jeden severský kraj, kterým je kraj Liberecký s 214 983 muži a 223 617 ženami.

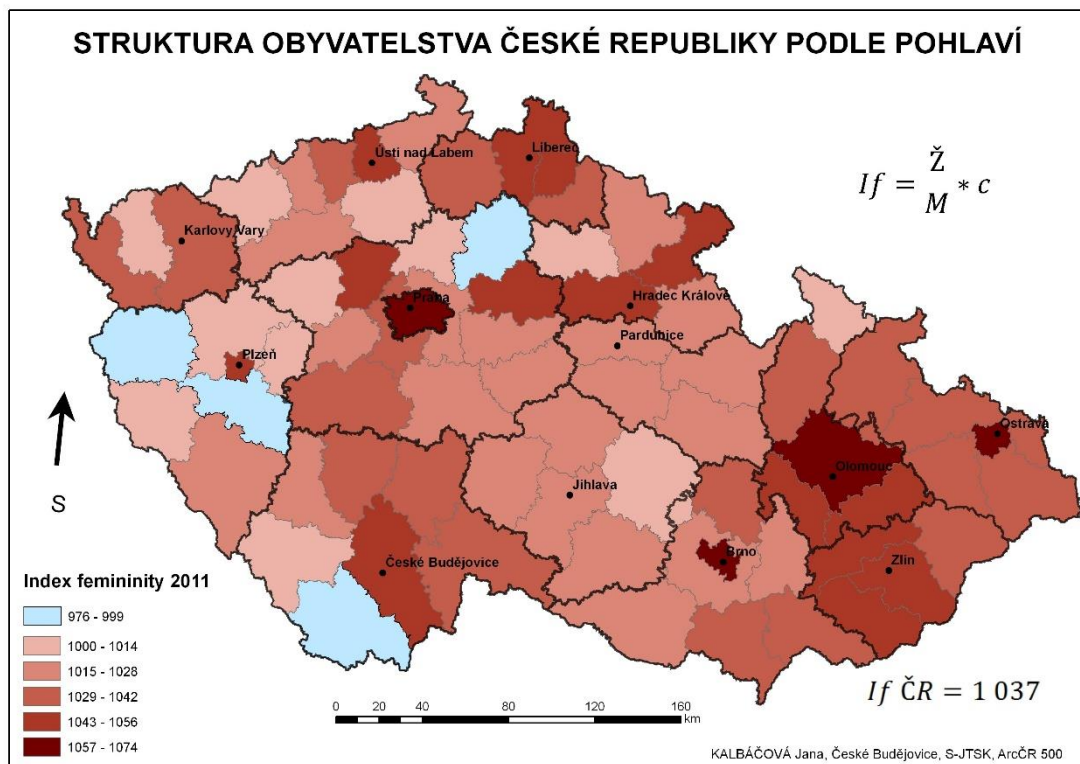
Královéhradecký, Jihočeský a Karlovarský kraj spadají svojí hodnotou femininity do 3. nejvyššího intervalu. Vyznačují se hodnotou 1 034,5; 1030,5 a 1 028,8.

Další skupinka krajů je reprezentována Pardubickým, Středočeským, Ústeckým a Plzeňským krajem. Femininita se zde pohybuje v rozmezí 1 025,5 (Pardubický kraj) do 1 021,6 (Plzeňský kraj). Ústecký kraj má sice pozitivní femininitu, ale počet žen ubývá. Má na to vliv zejména migrace. Počet mužů převyšuje totiž počet žen stěhujících se do kraje.

Kraj Vysočina s celkovým počtem 511 937 obyvatel, z toho 253 985 mužů a 257 952 žen, je krajem vyznačeným na mapě nejsvětlejším odstínem oranžové barvy. Má nejnižší hodnotu femininity, a to pouze 1 015,6, která je pod průměrem ČR. Tento kraj je třetím nejméně lidnatým krajem v republice. Ženy tvoří více než polovinu populace kraje, a i přes to je zde zastoupení žen nejnižší mezi kraji. Můžeme hledat souvislost s venkovským osídlením kraje Vysočina. V nejmenších obcích je i nejmenší podíl žen, který se vzrůstajícím počtem obyvatelstva narůstá, a největší zastoupení žen je v krajském městě Jihlava. S nárůstem velikosti obcí přibývá počet osaměle žijících, starších žen ve věku 65 let a více. Hlavní příčinou tohoto jevu je, že ve větších obcích jsou lépe dostupné i služby a je jich více, to znamená, že zde mají život snazší.

7.2 Prostorová diferencovanost obyvatelstva podle pohlaví na úrovni okresů

Mapa 2: Struktura obyvatelstva okresů České republiky podle pohlaví v roce 2011

Jak vidíme na mapě č. 2, v České republice je pozitivní femininita téměř ve všech okresech s výjimkou okresu Tachov, Plzeň – jih, Mladá Boleslav a Český Krumlov. Indexy maskulinity jsou rozdílné. Ve zbývajících okresech jsou jen rozdíly v intenzitě převahy žen. Pozoruhodně vysoká femininita je ve velkých městech jako je Praha, Brno, Olomouc, Ostrava, kde můžeme předpokládat vliv pracovní migrace, a to hlavně žen v produktivním věku.

Do skupiny okresů s pozitivní maskulinitou, tedy do intervalu femininity 976-999 patří pouze 4 okresy, jež jsou zmíněny v předchozím odstavci. Na ukázkou pozitivní maskulinity jsem si vybrala okres Mladá Boleslav, který se nachází v severní části Středočeského kraje a jehož sídlem je město Mladá Boleslav. Má hodnotu indexu maskulinity 1 003,50. V tabulce, jenž je zařazena na konci práce jako příloha 1, je rozepsán počet mužů a počet žen za jednotlivé věkové kategorie a poté z toho vypočítán index maskulinity a index femininity. Z tabulky 12 vyplývá, že převahu mužů si Mladá Boleslav udržuje až do věku 55–59 a od věku 60–64 začínají převažovat ženy. To samé můžeme vyčíst z grafu č. 23,

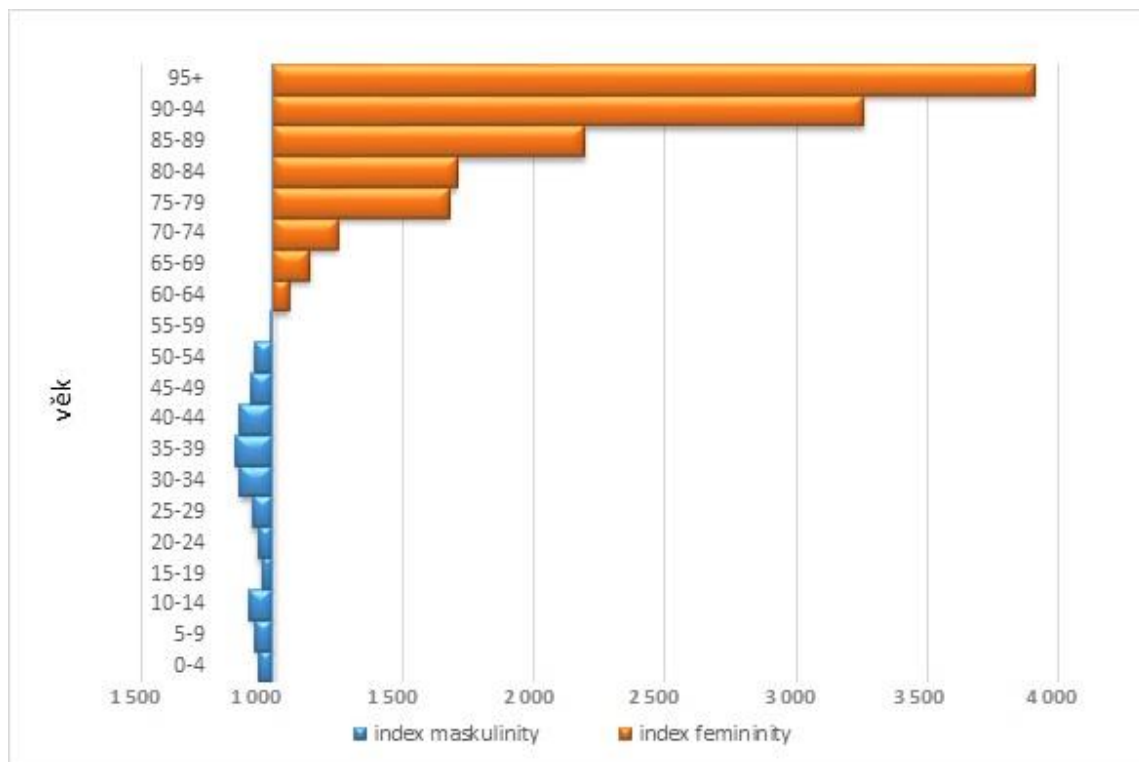
který znázorňuje index maskulinity a femininity daného okresu graficky. Nejvyšší maskulinita platí pro produktivní věkové kategorie, dalo by se to vysvětlit například tím, že se v tomto okrese nachází akciová společnost pro automobilový průmysl – Škoda auto a.s., což znamená velmi příznivé pracovní podmínky pro muže. Ve věkové pyramidě obyvatel v okrese Mladá Boleslav, jež je zobrazena jako graf č. 24, můžeme vidět dvě populační vlny. Ta první se utvořila po druhé světové válce, kdy přišly na svět děti, jejichž plození bylo během neklidné situace za války odloženo. Až do těchto let se počet obyvatel nijak zvláště neměnil, věková pyramida pro ročníky, které se narodily v letech okolo 1916-1945, pozvolna roste bez výrazných změn. Kvůli ročníkům ze 40. let, kdy přírůstek obyvatel nebyl nijak vysoký, se ani v 60. letech počet obyvatel rapidně nezměnil. Počet mužů v okrese Mladá Boleslav ve věku 50-54 let je okolo 3 683 a počet žen je okolo 3 447. Nejvýraznější oblastí věkové pyramidy jsou v okrese Mladá Boleslav lidé ve věku 35-39 let. Tyto ročníky se narodily v 70. letech, což bylo období tzv. „Husákových dětí“. Tuto událost můžeme považovat za druhý populační boom jednak díky tomu, že v této době vrcholila propopulační státní politika, a zároveň také i díky tomu, že do fertilního věku dospěla právě ta velká poválečná generace. Stát dával rodičům k dispozici levné novomanželské půjčky, rodinám s dětmi bylo poskytováno nové bydlení. V okrese Mladá Boleslav je v tomto věku celkem 6 369 mužů a 5 584 žen. Koncem 70. let se možnosti státu masově podporovat populační politiku vyčerpaly. Docházely finanční prostředky na její udržování. Podpora rodin s dětmi byla zredukována a brzy se počet nově narozených dětí vrátil na normální hodnotu. Od silných ročníků ze 70. let se očekávalo, že v následujících letech bude ve věkové pyramidě opět nárůst obyvatel, ovšem není tomu tak. Po roce 1989 se v Česku začaly rapidně transformovat do té doby relativně stabilní vzorce demografické reprodukce. Tyto změny vzorců reprodukčního chování jsou často v odborné literatuře nazývány jako druhý demografický přechod. Začínají se oslabovat rodinné funkce a naopak se projevují odlišné hodnotové priority každého jedince a zvyšuje se individualismus. Ženy preferují spíše kariéru před rodinným životem. V následujících letech se počet obyvatel v okrese Mladá Boleslav pohyboval okolo 2 939 mužů a 2 825 žen ve věku 15-19 let. Přírůstek obyvatel za posledních 10 let spíše klesal a nepatrná změna nastává v 2006, kdy je v okrese Mladá Boleslav 3 856 chlapců ve věku 0-4 let a 3 665 dívek. Podle výše uvedeného grafu můžeme předpokládat, že silná generace, jako byla v 70. letech 20. století, už nenastane. V současnosti seniorů přibývá daleko intenzivněji, což ještě více zesílí v nastávajících letech 2011–2017 díky silným poválečným ročníkům, které dospěly do důchodového věku.

Tabulka 12: Index maskulinity a femininity okresu Mladá Boleslav k 31. 12. 2011

	muži	ženy	index maskulinity	index femininity
0-4	3 856	3 665	1 052,1	950,5
5-9	3 217	3 018	1 065,9	938,1
10-14	2 772	2 549	1 087,5	919,6
15-19	2 939	2 825	1 040,4	961,2
20-24	3 883	3 685	1 053,7	949,0
25-29	4 564	4 242	1 075,9	929,4
30-34	5 615	4 989	1 125,5	888,5
35-39	6 369	5 584	1 140,6	876,7
40-44	4 820	4 286	1 124,6	889,2
45-49	4 149	3 838	1 081,0	925,0
50-54	3 683	3 447	1 068,5	935,9
55-59	4 304	4 275	1 006,8	993,3
60-64	4 161	4 423	940,8	1 063,0
65-69	3 326	3 804	874,3	1 143,7
70-74	1 962	2 451	800,5	1 249,2
75-79	1 228	2 057	597,0	1 675,1
80-84	998	1 700	587,1	1 703,4
85-89	432	948	455,7	2 194,4
90-94	85	277	306,9	3 258,8
95+	11	43	255,8	3 909,1

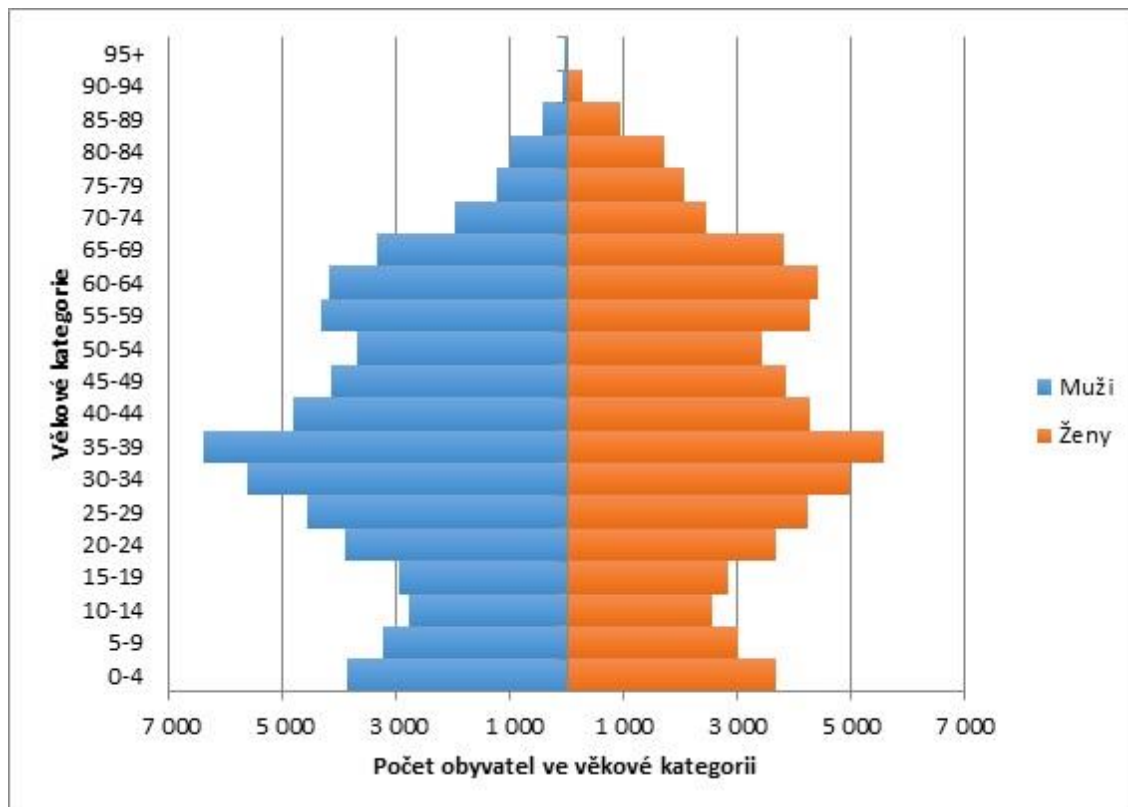
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Graf 23: Index maskulinity a femininity v okrese Mladá Boleslav k 31. 12. 2011

Zdroj: Tabulka č. 2 (Vlastní zpracování)

Graf 24: Věková struktura mužů a žen v okrese Mladá Boleslav k 31. 12. 2011

Zdroj: Tabulka č. 2 (Vlastní zpracování)

Do intervalu pozitivní femininity v rozmezí 1 000–1 014 spadá 12 okresů, a to Chomutov, Rakovník, Prachatice, Žďár nad Sázavou, Domažlice, Sokolov, Rokycany, Mělník, Jičín, Litoměřice, Jeseník a Plzeň – sever.

Interval indexu femininity v rozmezí 1 015–1 028 se jeví jako celkem početný. Patří sem 23 okresů, a to Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Jihlava, Třebíč, Benešov, Rychnov nad Kněžnou, Strakonice, Chrudim, Brno – venkov, Kolín, Svitavy, Vyškov, Most, Louny, Znojmo, Děčín, Klatovy, Trutnov, Ústí nad Orlicí, Kutná Hora, Praha – východ, Beroun a Pardubice.

Bruntál, Příbram, Semily, Blansko, Jindřichův Hradec, Praha – západ, Česká Lípa, Hodonín, Teplice, Nový Jičín, Frýdek – Místek, Vsetín, Písek, Karlovy Vary, Šumperk, Břeclav, Tábor, Cheb, Karviná a Opava zaujímají pozici v intervalu femininity 1 029–1 042.

Zástupci druhého nejvyššího intervalu femininity (1 043–1 056) v České republice jsou okresy Liberec, Nymburk, Náchod, Přerov, Uherské Hradiště, České Budějovice, Kladno, Ústí nad Labem, Zlín, Jablonec nad Nisou, Hradec Králové, Prostějov, Kroměříž, Plzeň – město.

Nejvyšší femininitou (1 057–1 074) se vyznačují okresy Olomouc, Hlavní město Praha, Ostrava – město, Brno – město. Poslední zmíněný okres, respektive jeho index femininity a věkovou pyramidu jsem opět znázornila graficky.

Brno – město je naopak okres zastupující nejvyšší femininitu v České republice. Nachází se ve středu Jihomoravského kraje a sídlem je statutární město Brno. Hodnota indexu femininity tohoto okresu je 1 073,9, která je ve srovnání s celorepublikovým průměrem 1 037 velmi nadprůměrná. V tabulce č. 13 je opět rozepsán počet mužů a počet žen za jednotlivé věkové kategorie, z čehož byl vypočítán index maskulinity a index femininity. Vidíme, že převaha žen nastává ve věku 45–49. Do té doby převažovali muži. Graf č. 25 znázorňuje index maskulinity a femininity tohoto okresu graficky. Vysoká femininita by se dala vysvětlit tím, že ve velkých městech se vyskytuje mnoho pracovních příležitostí vhodných pro ženy, ať už ve službách, anebo v jiném sektoru, a to se podepisuje na složení obyvatelstva. Graf č. 26 zobrazuje věkovou strukturu mužů a žen okresu Brno – město. Stejně tak jako v Mladé Boleslavi i v tomto okrese můžeme zaznamenat dva nejdůležitější a nejvíce zřejmé mezníky. První vznikl po druhé světové válce. Na svět přišly děti, jejichž plození bylo odloženo kvůli nepříznivé situaci během

války. Dá se říci, že tento jev se vztahuje na celou Českou republiku obecně. Největší početnou skupinou jsou muži a ženy ve věku 30–40 let zvaní „Husákovy děti“. Narodily se v 70. letech a tuto událost považujeme za druhý výrazný mezník v počtu obyvatelstva. Jak již bylo zmíněno, v okrese Mladá Boleslav státní politika byla nakloněna rození velkého počtu dětí. Projevem náklonosti státu byly například výhodné půjčky pro novomanžele, nové bydlení pro rodiny s dětmi atp. Dalším vysvětlením, proč byl tento populační boom tak rapidní, je, že právě ta početná poválečná generace dospěla do fertilního věku. Ve věku 30–34 bylo tedy v Brně – město 16 953 mužů a 16 321 žen a ve věku 35–39 bylo 16 716 mužů a 15 869 žen. Další předpokládaný nárůst obyvatel se neuskutečnil. Právě naopak. Po transformačním roce 1989 se demografické chování stávajícího obyvatelstva změnilo. Mluvíme o druhém demografickém přechodu. Jedná se o změnu reprodukčního chování. Začíná se projevovat individualismus a založení rodiny už není na prvním místě. Do popředí se dostává práce, seberealizace a budování si vlastní kariéry. Ve věku 15–19 let činil počet mužů okresu Brno – město 8 303 a žen 7 990. V grafu č. 26 vidíme, že přírůstek obyvatel za poslední léta klesal, změna nastává v roce 2006, kdy je ve zmiňovaném okrese zastoupeno 11 036 mužů a 10 578 žen ve věku 0–4 let.

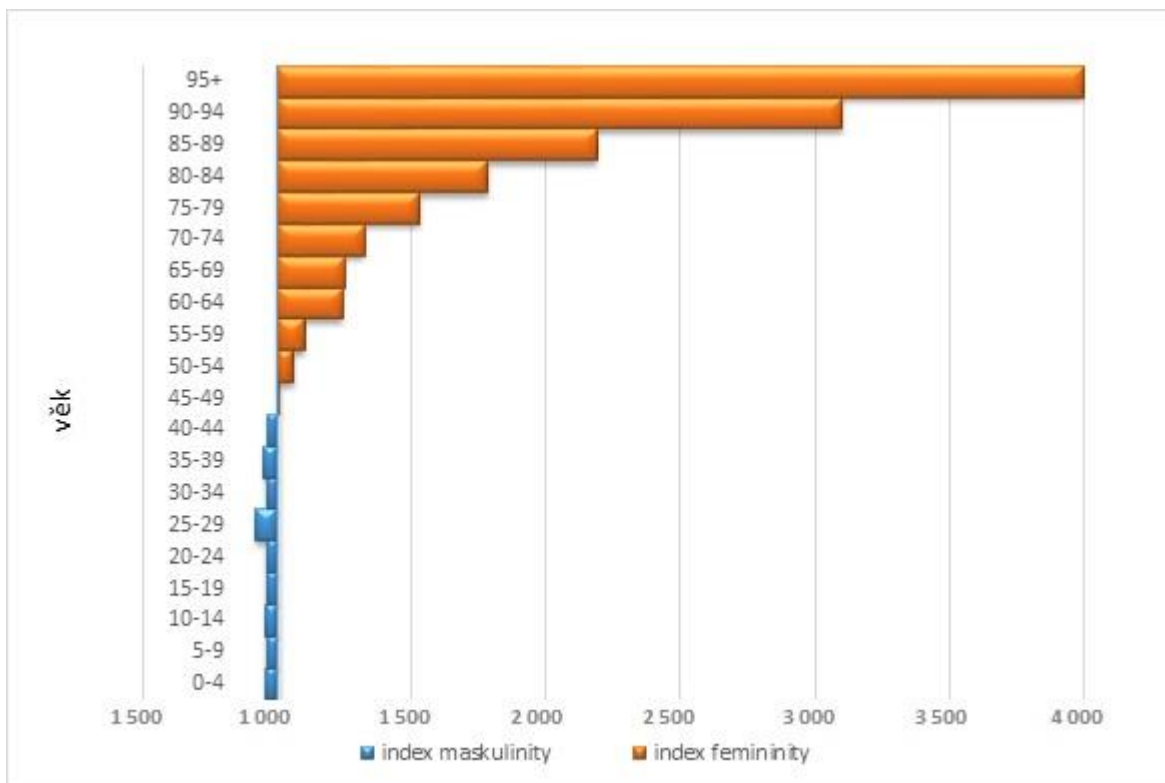
Tabulka 13: Index maskulinity a femininity okresu Brno - město k 31. 12. 2011

	muži	ženy	index maskulinity	index femininity
0-4	11 036	10 578	1 043	958
5-9	8 431	8 088	1 042	959
10-14	6 966	6 658	1 046	956
15-19	8 303	7 990	1 039	962
20-24	11 625	11 179	1 040	962
25-29	14 663	13 567	1 081	925
30-34	16 953	16 321	1 039	963
35-39	16 716	15 869	1 053	949
40-44	12 404	11 948	1 038	963
45-49	12 305	12 401	992	1 008
50-54	11 270	11 937	944	1 059
55-59	12 634	13 902	909	1 100
60-64	11 331	14 079	805	1 243
65-69	10 513	13 156	799	1 251
70-74	6 806	9 014	755	1 324
75-79	4 851	7 412	654	1 528
80-84	3 666	6 535	561	1 783

85-89	1 085	4 133	437	2 290
90-94	395	1 225	322	3 101
95+	60	240	250	4 000

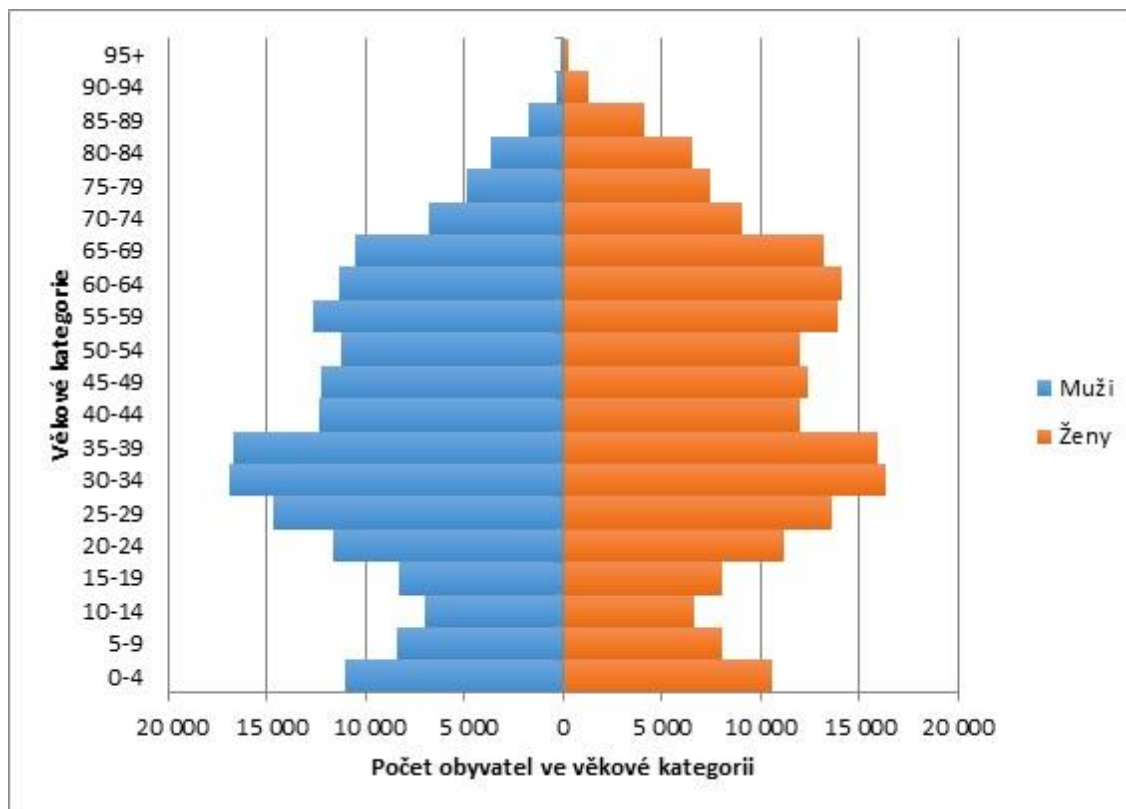
Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Graf 25: Index maskulinity a femininity okresu Brno - město k 31. 12. 2011

Zdroj: Tabulka č. 7 (Vlastní zpracování)

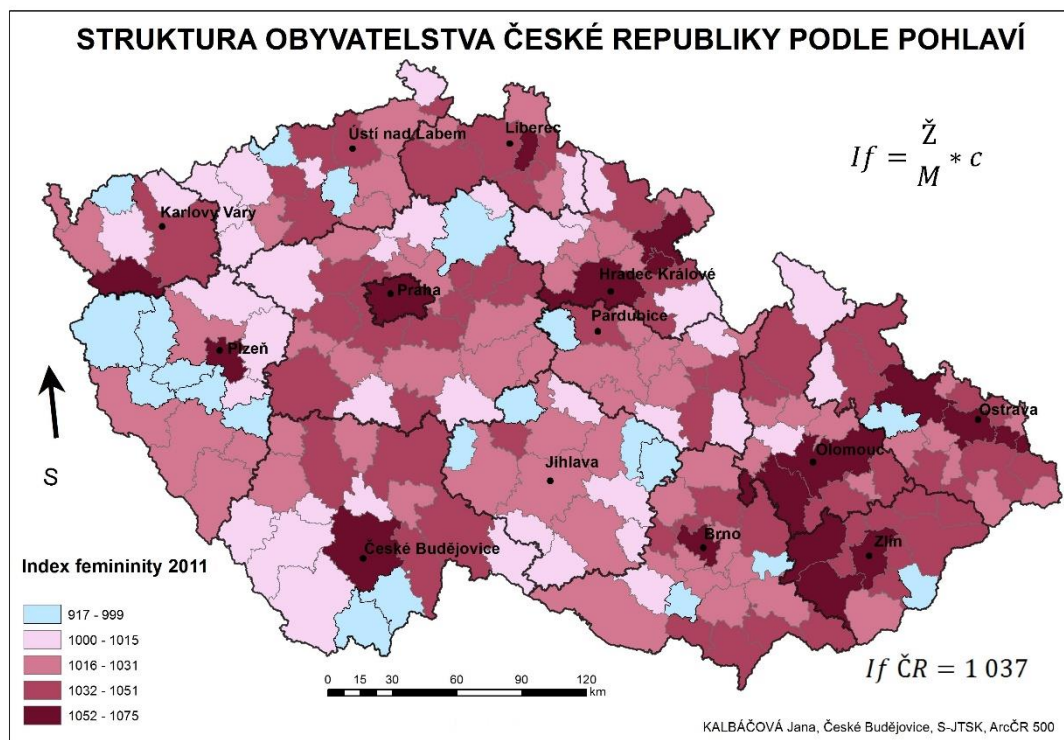
Graf 26: Věková struktura mužů a žen v okrese Brno - město k 31. 12. 2011

Zdroj: Tabulka č. 7 (Vlastní zpracování)

7.3 Prostorová diferencovanost obyvatelstva podle pohlaví na úrovni SO ORP

Mapa 3: Struktura obyvatelstva ORP České republiky podle pohlaví v roce 2011

Jestliže posuzujeme strukturu obyvatelstva České republiky podle pohlaví v rámci SO ORP, dostaneme mnohem podrobnější výsledky, než když jsme zkoumali strukturu v rámci krajů či okresů. Správní obvody obcí s rozšířenou působností jsou méně početné soubory, a proto se zde vyskytují extrémnější odlišnosti.

Na úrovni krajů vyšla pozitivní femininita po celém území České republiky. Poté je v této práci zúžen zájem na nižší administrativní členění, a to na okresy, kde už vyšla najevo pozitivní maskulinita ve čtyřech z nich - Tachov, Plzeň – jih, Mladá Boleslav a Český Krumlov. Ještě nižší administrativní členění nám odkrylo další místa s pozitivní maskulinitou.

Nepomuk, Kaplice, Přeštice, Trhové Sviny, Horšovický Týn, Tachov, Bučovice, Lovosice, Stříbro, Mladá Boleslav, Pohořelice, Přelouč, Nové Město na Moravě, Světlá nad Sázavou, Vítkov, Bystřice nad Pemštejmem, Litvínov, Stod, Kraslice, Pacov, Valašské Klobouky – toto jsou ORP, kde je maskulinita pozitivní.

Nejvyšší femininita se tak jako na předchozích dvou mapách projevila v největších městech a okolí. Tento jev je celkem jasně a zřetelně vidět na mapě, kdy velká města mají nejtmavší odstín barvy. Pro velká města je v populaci typické vyšší zastoupení žen, vyšší průměrný věk obyvatel a index stáří (počet osob nad 65 let k počtu dětí do 14 let). Podprůměrná úhrnná plodnost je specifická pro Prahu, kde ovšem v posledních letech narostla. Obyvatelé Prahy se dožívají nadprůměrného věku díky lepší dostupnosti lékařské péče a příznivému způsobu života, a to i přes zhoršenou kvalitu životního prostředí ve městě.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce je zhodnocení struktury obyvatelstva podle pohlaví v České republice, hledání rozdílů v zastoupení mužů, žen a pokus o zjištění příčin této rozdílnosti. Jako součást práce je zde také zachycen historický vývoj struktur podle pohlaví a věku a snaha o objasnění vlivu demografických procesů a jevů tuto strukturu ovlivňujících.

Pokud jde o zkoumané hypotézy, tak první z nich, která říká, že strukturu obyvatelstva podle věku a pohlaví ovlivňují některé demografické procesy, jako je například porodnost, úmrtnost, migrace, se potvrdila. Jestliže vezmeme v úvahu demografický proces jako například porodnost, je zřejmé, že má poměrně velký vliv při tvoření struktury obyvatelstva. Na grafu č. 4 je jasně vidět rozdílný počet rodičích se chlapců a dívek. Tomuto jevu se říká maskulinita novorozenců. Z hlediska úmrtnosti se objevila další biologická zákonitost – mužská nadúmrtnost. Na grafu č. 5 je zřejmé, že úmrtnost mužů převyšuje úmrtnost žen v každém kraji a v každém věku. Nejvýraznější rozdíl se projevuje ve věku 20–34. Tento jev se týká všech rozvinutých krajin. S tím souvisí i vyšší naděje na dožití u žen, která byla podle Českého statistického úřadu v roce 2011 80,7 let a u mužů pouze 74,7. Je to způsobeno vyšším výskytem samovolných potratů mužských embrií, vyšším výskytem vrozených vad u chlapců, což podporuje teorie o genetické dispozici žen k vyššímu věku. Mezi další vlivy se řadí nebezpečnější práce a životní styl či sociálně patologické jevy (alkohol, drogy, kouření), kterým podléhají muži více. Graf č. 6 ukazuje hodnoty přirozených přírůstků, kde můžeme zaznamenat, že hodnota přírůstku migrací má na strukturu obyvatelstva také vliv. Záleží na převaze emigračních a imigračních pohybů mužů i žen.

Prudký pokles porodnosti, výrazné zlepšení úmrtnostních poměrů a i do určité míry zvýšení migrační atraktivita České republiky v 90. letech se dlouhodobě promítnou ve změnách počtu a složení populace podle věku a pohlaví. Takto byl podán další předpoklad, respektive hypotéza, která se opět potvrdila. Výrazným mezníkem ve vývoji obyvatelstva byl rok 1989, v němž došlo ke změně reprodukčního chování obyvatelstva. Pokles každoročně narozených dětí, zvyšování se věku matek při narození prvního potomka a individualismus dostávající se do popředí začátkem 90. let má na svědomí pokles porodnosti. Pro ženy se stává velmi důležitý kariérní růst, který odsouvá rodinu a s tím spojené potomstvo až na druhé místo. Jedná se o druhý demografický přechod. Po pádu komunistického režimu už v rámci migrace nedominují muži, ale postkomunistická transformace uvedla do pohybu poměrně velké množství žen hledajících nové příležitosti a

možnosti. I tento fakt ovlivnil strukturu obyvatelstva České republiky. Se změnou reprodukčního chování souvisí postupný proces stárnutí populace, který se vyskytuje ve všech vyspělých zemích. Český statistický úřad uvádí, že v období 1950–2011 se dětská složka zmenšila o 649 tisíc osob na 1,5 miliónu obyvatel a naopak velikost nejstarší věkové skupiny 65+ se za toto období téměř zdvojnásobila. Negativní dopad má stárnutí populace České republiky na ekonomiku. V opačném případě můžeme za pozitivní považovat stále se zvyšující naděje na dožití žen a mužů, zlepšení se kvality lidského života, zdravotní péče i životní úroveň.

Další domněnka na začátku této práce byla, že ve velkých městech se předpokládá vyšší femininita a hlavní příčinou by mohla být obsáhlejší nabídka pracovních pozic v terciárním sektoru (administrativě či službách). Platnost této hypotézy si můžeme ověřit v kapitole s názvem Prostorová diferencovanost obyvatelstva podle pohlaví na úrovni SO ORP. Na mapě č. 3 je zobrazen index femininity za rok 2011 v jednotlivých správních obvodech obcí s rozšířenou působností metodou kartogramu. V okolí velkých měst, jako například Praha, Brno, Ostrava a další, je odstín barvy na mapě nejtmavší, což značí vysokou hodnotu indexu femininity, respektive vyšší zastoupení počtu žen. Hodnoty indexů zmiňovaného území jsou vyšší než průměrná hodnota femininity za celou Českou republiku, která je 1 037. Velká města mají sektor služeb na vyšší úrovni, to znamená, že nabízí vyšší počet pracovních míst jak v administrativě, tak ve službách, což je pro ženské pohlaví atraktivní.

Celkově se populace České republiky v dlouhodobém vývoji vyznačuje pozitivní femininitou, a proto spadá do skupiny ekonomicky rozvinutých států s převahou ženského obyvatelstva. Na grafu č. 8 je zobrazen vývoj počtu mužů a žen v České republice v letech 1920–2013. Po celé toto období je červená linie znázorňující počet žen nad linií modrou, jenž představuje vývoj počtu mužů. Na grafu je vidět nárůst počtu obyvatelstva až do 30. let 20. století, což bylo způsobeno prvním demografickým přechodem (rychlý pokles úmrtnosti a později i pokles porodnosti). Od počátku 40. let až do roku 1950 se počet obyvatel rapidně snížil, hlavním důvodem byl odsun sudetských Němců. Dalším významným mezníkem ve vývoji obyvatelstva české populace byla 70. léta, období „Husákových dětí“. Počet české populace se ruku v ruce s propopulační státní politikou stále zvyšoval až do pádu komunistického režimu v roce 1989. Jak už je zmíněno výše, tak od 90. let se snižuje porodnost v důsledku změny reprodukčního chování.

Přesnější poznatky o struktuře obyvatelstva podle pohlaví získáme tehdy, sledujeme-li tuto strukturu v závislosti na věkových kategoriích. Při dlouhodobém sledování vývoje věkové kategorie 0–14 let (1993–2013) jsme si opět potvrdili platnost biologické zákonitosti nazývané se maskulinita novorozenců. Vyšší počet chlapců je zřejmý z grafu č. 12, kde se nachází modrá linie symbolizující muže lehce nad linií červenou představující ženy po celé vývojové období. To způsobilo zákonitou pozitivní maskulinitu v této dětské složce obyvatelstva, která se projevila na grafu č. 13. Věková kategorie 15–59 let je opět charakteristická vyšším počtem mužů a s tím souvisí pozitivní maskulinita. Rozdíl se postupně snižuje. Nakonec se dostáváme do věkové kategorie 60+, kde je poměrně jasně zřetelná převaha ženského pohlaví. To je potvrzeno jak v grafu č. 16, kde je zobrazen vyšší počet žen než mužů, tak v grafu č. 17 s velmi vysokým indexem femininity. Znovu jsme si dokázali mužskou nadúmrtost, která je již rozebrána výše.

SEZNAM LITERATURY A DALŠÍCH ZDROJŮ

Knižní zdroje a časopisy:

ATLAS ČSSR, Geografický ústav ČSAV, 1987.

ATLAS OBYVATELSTVA SLOVENSKA (Population atlas of Slovakia 2006):
Univerzita Komenského Bratislava.

BARTOŇOVÁ D. (2010): Demografická situace České republiky: proměny a kontexty
1993 – 2008. 1. vyd. SLON, Praha, 238 s.

BROŽOVÁ J. (2003): Ženy a muži v číslech zdravotnické statistiky. Ústav zdravotnických
informací a statistiky České republiky, Praha, 63 s.

GERYLOVÁ, A., HOLČÍK, J. (2000): Vývoj střední délky života ve 20. století jejich
rozdílů podle pohlaví. Demografie, roč. 42, č. 2, s. 17-21.

INFOSTAT, VDC. Populační vývoj v Slovenskej republike. 1990-2010. Edícia Akty
Bratislava.

KALBEN, B. (2000): Why men die younger : Causes of mortality differences by sex.
North American Actuarial Journal. 2000, vol. 4, no. 4, s. 83-111.

KALIBOVÁ K. (2003): Úvod do demografie. 2. vyd., Karolinum, Praha, 52 s.

KALIBOVÁ K., PAVLÍK Z., VODÁKOVÁ A. (2009): Demografie (nejen) pro
demografy. 3. vyd., Sociologické nakladatelství (SLON), Praha, 241 s.

KARLOVA UNIVERZITA PRAHA. Populační vývoj České republiky 1990- 2010.

KLUFOVÁ R., POLÁKOVÁ Z. (2010): Demografické metody a analýzy: demografie
české a slovenské populace. 1. vyd., Wolters Kluwer Česká republika, Praha, 306 s.

KUČERA M. (2008): Padesát let hodnocení populačního vývoje České republiky.
Demografie – revue pro výzkum populačního vývoje, roč. 50, č. 4, s 230 – 239.

MLÁDEK J., KUSEDOVÁ D., MARENČÁKOVÁ J., PODOLÁK P., VAŇO B. (2006):
Demogeografická analýza Slovenska: Štruktúra obyvateľstva podľa pohlaví a veku.
Bratislava (Univerzita Komenského), s. 87 – 98.

- PAVLÍK Z. a kol. (1986): Základy demografie. 1. vyd., Academia, Praha, 732 s.
- RABUŠIČ L. (2001): Kde ty všechny děti jsou?: Porodnost v sociologické perspektivě. 1. vyd. Slon, Praha, 265 s.
- ROUBÍČEK V. (1985): Vybrané kapitoly z demografie. 1. vyd., Státní pedagogické nakladatelství, Praha.
- RŮŽIČKA, L. (2001): Gender versus sex. Demografie roč. 43. č. 2. 142 s.
- SCHOLZOVÁ L. (1996): Základy demografie: Co je to demografie. 1. vyd., České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 6
- SCHOLZOVÁ L. (1996): Základy demografie: Zdroje dat v demografii. 1. vyd., České Budějovice: Jihočeská univerzita, s. 9 – 13.
- SRB V. (1965): Úvod do demografie. 1. vyd., NPL, Praha, s. 59.
- SRB, V. (1992): Společenské důsledky změn v poměru pohlaví starého obyvatelstva v současné Evropě. In: Demografie – revue pro výzkum populačního vývoje. ČSÚ. Roč. 34. 83-85
- STUART-HAMILTON, I. (1999): Psychologie stárnutí. Praha: Portál.
- TOUŠEK V. a kol. (2008): Ekonomická a sociální geografie. Plzeň: Aleš Čeněk, 411 s.
- UNITED NATIONS (1991): The Sex and A Distributions of Population. The 1990 Revision. (200, 2010).ge
- UNITED NATIONS (2000): Women and men in Europe and North Amerika 2000. New York and Geneva. 192
- VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠIČ, L. (2004): Čeští senioři včera, dnes a zítra. Brno: VÚPSV.
- VYSTOUPIL J., TABAROVÁ Z. (2004): Základy demografie, 1. vyd., Masarykova univerzita, Brno, s. 126 – 128.

Internetové zdroje a ostatní:

BURCIN, B., KOMÁREK, D. (eds.). (1999-2002): POPIN CZECH REPUBLIC (online).

Faculty of Science, Charles University, Prague,

<http://popin.natur.cuni.cz> (28. 5. 2014).

Demografie.info (2015): Analýzy komentáře,

http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku=&artclID=824& (14. 1. 2015)

Demprechod (2015): Druhá fáze demografického přechodu a tranzice úmrtnosti,

http://demprechod.euweb.cz/4_druha_faze.htm (23. 3. 2014)

ČSÚ (2011): Věkové složení obyvatelstva v roce 2010,

http://www.czso.cz/csu/2011edicniplan.nsf/publ/4003-11-r_2011 (25. 8. 2014).

ČSÚ (2001): Obyvatelstvo,

<http://www.czso.cz/cz/cisla/0/02/020100/obyvatel.htm> (18. 12. 2014).

ČSÚ (2012): Gender: Demografie – Vývoj naděje dožití žen a mužů při narození ve vybraných letech,

<http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tab/2F002C1513> (4. 10. 2014)

ČSÚ (2013): Demografická příručka 2012,

<http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4032-13> (1. 12. 2014).

ČSÚ (2013): Gender – metodika,

http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/gender_obyvatelstvo-metodika (4. 3. 2014)

ČSÚ (2013): Obyvatelstvo,

[http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/F200214782/\\$File/10413513k3.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/t/F200214782/$File/10413513k3.pdf)
(10. 4. 2014).

ČSÚ (2014): Koncové stavy obyvatelstva v letech 1920 – 2013,
[http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/9400413AD0/\\$File/130055140108.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/9400413AD0/$File/130055140108.pdf)
f (15. 4. 2014)

ČSÚ (aktualizováno 2014): Veřejná databáze,
http://vdb.czso.cz/vdbvo/maklist.jsp?kapitola_id=19&expand=1& (15. 4. 2014).

ČSÚ (aktualizováno 2015): Demografické ročenky (pramenná díla) 2010 – 2012,
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/casova_rada_demografie (5. 12. 2014)

ČSÚ (aktualizováno 2015): Obyvatelstvo – roční časové řady,
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_hu (1. 12. 2014).

MLÁDEK, J. (2014). Sociální geografie I. Přednášky na Katedře geografie Ped. fakulty JCU. STAG.

PETRÁŇOVÁ M., MEJSTRÍK B., 2014: Za dvacet let vzrostla zaměstnanost v sektoru služeb o půl milionu osob.
[http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/bd39bdede2d3136c1257d81003ad006/\\$FILE/czam110314analyza.pdf](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/1e01747a199f30f4c1256bd50038ab23/bd39bdede2d3136c1257d81003ad006/$FILE/czam110314analyza.pdf) (2. 1. 2015).

Sociodemografické podmínky (2012): UAP Praha,
http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/soubory/data/UAP/UAP2012/2_7_sociodemograficke_podminky.pdf (12. 5. 2014).

Typy věkových pyramid (2008): Wikipedia
http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C4%9Bkov%C3%A1_pyramida#/media/File:Typy_vekovych_pyramid.png

Zdravotnická statistika (2010 – 2014): ÚZIS,
<http://www.uzis.cz/category/edice/publikace/zdravotnicka-statistika> (28. 12. 2014).

SEZNAM PŘÍLOH

Seznam grafů

Graf 1: Typy věkových pyramid.....	15
Graf 2: Grafický způsob znázornění obyvatelstva podle pohlaví	17
Graf 3: Grafické znázornění obyvatelstva podle pohlaví.....	17
Graf 4: Maskulinita novorozenců.....	19
Graf 5: Zemělí podle pohlaví v krajích k 31. 12. 2011	20
Graf 6: Hrubé míry přirozeného, migračního a celkového přírůstku obyvatelstva ČR.....	22
Graf 7: Vývoj naděje dožití žen a mužů při narození ve vybraných letech	25
Graf 8: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1920–2013	27
Graf 9: Vývoj indexu femininity a maskulinity v letech 1920–2013.....	27
Graf 10: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013	30
Graf 11: Vývoj indexu femininity a maskulinity v letech 1993–2013	30
Graf 12: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013 (0–14).....	32
Graf 13: Index femininity a maskulinity v letech 1993–2013 (0–14).....	32
Graf 14: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013 (15–59)	34
Graf 15: Index femininity a maskulinity v letech 1993–2013 (15–59)	34
Graf 16: Vývoj počtu mužů a žen v ČR v letech 1993–2013 (60+).....	36
Graf 17: Index femininity a maskulinity v letech 1993–2013 (60+).....	36
Graf 18: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 1920	40
Graf 19: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 1950.....	41
Graf 20: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 1970	41
Graf 21: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 2000	42
Graf 22: Index maskulinity a femininity v České republice k 1. 7. 2013	42
Graf 23: Index maskulinity a femininity v okrese Mladá Boleslav k 31. 12. 2011	50
Graf 24: Věková struktura mužů a žen v okrese Mladá Boleslav k 31. 12. 2011	50
Graf 25: Index maskulinity a femininity okresu Brno - město k 31. 12. 2011.....	53
Graf 26: Věková struktura mužů a žen v okrese Brno - město k 31. 12. 2011	54

Seznam tabulek

Tabulka 1: Struktura obyvatelstva České republiky podle pohlaví v letech 1920-2013.....	26
Tabulka 2: Struktura obyvatelstva ČR podle pohlaví a věku v letech 1993–2013.....	29
Tabulka 3: Struktura obyvatelstva ČR podle pohlaví a věku v letech 1993–2013 (0-14).....	31
Tabulka 4: Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku v letech 1993–2013 (15–59)	33
Tabulka 5: Struktura obyvatelstva podle pohlaví a věku v letech 1993–2013 (60+).....	35
Tabulka 6: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 1920.....	38
Tabulka 7: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 1950.....	38
Tabulka 8: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 1970.....	39
Tabulka 9: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 2000.....	39
Tabulka 10: Index maskulinity a femininity České republiky k 1. 7. 2013	40
Tabulka 11: Věková struktura obyvatelstva krajů ČR podle pohlaví k 31. 12. 2011	44
Tabulka 12: Index maskulinity a femininity okresu Mladá Boleslav k 31. 12. 2011	49
Tabulka 13: Index maskulinity a femininity okresu Brno - město k 31. 12. 2011.....	52

Seznam map

Mapa 1: Struktura obyvatelstva krajů České republiky podle pohlaví v roce 2011	45
Mapa 2: Struktura obyvatelstva okresů České republiky podle pohlaví v roce 2011	47
Mapa 3: Struktura obyvatelstva ORP České republiky podle pohlaví v roce 2011	55

Seznam příloh

Příloha 1: Věková struktura obyvatelstva okresů ČR podle pohlaví k 31. 12. 2011	
Příloha 2: Věková struktura obyvatelstva SO ORP ČR podle pohlaví k 31. 12. 2011	

PŘÍLOHY

Příloha 1: Věková struktura obyvatelstva okresů ČR podle pohlaví k 31. 12. 2011

	Počet obyvatel			index maskulinity	index femininity
	celkem	Muži	ženy		
Plzeň-jih	62 033	31 401	30 632	1 025,10	975,5
Tachov	53 125	26 697	26 428	1 010,20	989,9
Český Krumlov	61 333	30 722	30 611	1 003,60	996,4
Mladá Boleslav	123 736	61 975	61 761	1 003,50	996,5
Chomutov	125 758	62 631	63 127	992,1	1 007,9
Rakovník	55 498	27 638	27 860	956,1	1 008,0
Prachatice	51 081	25 437	25 644	991,9	1 008,1
Žďár nad Sázavou	118 875	59 170	59 705	991	1 009,0
Domažlice	60 727	30 218	30 509	990,5	1 009,6
Sokolov	91 724	45 632	46 092	990	1 010,0
Rokycany	47 613	23 685	23 928	989,8	1 010,3
Mělník	104 169	51 788	52 381	988,7	1 011,5
Jičín	79 686	39 614	40 072	988,6	1 011,6
Litoměřice	119 250	59 248	60 002	987,4	1 012,7
Jeseník	40 486	20 112	20 374	987,1	1 013,0
Plzeň-sever	75 718	37 610	38 108	986,9	1 013,2
Havlíčkův Brod	95 091	47 171	47 920	984,4	1 015,9
Pelhřimov	72 460	35 909	36 551	982,4	1 017,9
Jihlava	112 181	55 585	56 596	982,1	1 018,2
Třebíč	113 330	56 150	57 180	982	1 018,3
Benešov	95 445	47 189	48 256	977,9	1 022,6
Rychnov nad Kněžnou	79 086	39 101	39 985	977,9	1 022,6
Strakonice	70 765	34 982	35 783	977,6	1 022,9
Chrudim	104 371	51 596	52 775	977,7	1 022,9
Brno-venkov	206 501	102 063	104 438	977,3	1 023,3
Kolín	96 703	47 789	48 914	977	1 023,5
Svitavy	105 112	51 945	53 167	977	1 023,5
Vyškov	89 342	44 152	45 190	977	1 023,5
Most	114 795	56 728	58 067	976,9	1 023,6
Louny	86 782	42 878	43 904	976,6	1 023,9
Znojmo	113 288	55 947	57 341	975,7	1 024,7
Děčín	132 718	65 531	67 187	975,5	1 025,3
Klatovy	87 622	43 261	44 361	975,2	1 025,4

Trutnov	120 058	59 269	60 789	975	1 025,6
Ústí nad Orlicí	139 178	68 705	70 473	974,9	1 025,7
Kutná Hora	74 333	36 680	37 653	974,2	1 026,5
Praha-východ	151 451	74 732	76 719	974,1	1 026,6
Beroun	86 056	42 460	43 596	973,9	1 026,8
Pardubice	167 750	82 715	85 035	972,7	1 028,0
Bruntál	96 329	47 487	48 842	972,3	1 028,5
Příbram	113 662	56 027	57 635	972,1	1 028,7
Semily	74 840	36 862	37 978	970,6	1 030,3
Blansko	106 847	52 572	54 275	968,6	1 030,4
Jindřichův Hradec	92 427	45 496	46 931	969,4	1 031,5
Praha-západ	124 799	61 429	63 370	969,4	1 031,6
Česká Lípa	103 152	50 769	52 383	969,2	1 031,8
Hodonín	156 517	76 977	79 540	967,8	1 033,3
Teplice	128 464	63 167	65 297	967,4	1 033,7
Nový Jičín	152 222	74 846	77 376	967,3	1 033,8
Frydek-Místek	211 853	104 148	107 705	967	1 034,2
Vsetín	145 047	71 301	73 746	966,8	1 034,3
Písek	70 460	34 635	35 825	966,8	1 034,4
Karlovy Vary	118 452	58 204	60 248	966,1	1 035,1
Šumperk	123 558	60 714	62 844	966,1	1 035,1
Břeclav	114 853	56 351	58 502	963,2	1 038,2
Tábor	102 768	50 400	52 368	962,4	1 039,0
Cheb	92 989	45 596	47 393	962,1	1 039,4
Karviná	263 075	128 890	134 185	960,5	1 041,1
Opava	177 173	86 790	90 383	960,2	1 041,4
Liberec	170 702	83 537	87 165	958,4	1 043,4
Nymburk	94 360	46 171	48 189	958,1	1 043,7
Náchod	112 206	54 904	57 302	958,2	1 043,7
Prerov	133 023	65 087	67 936	958,1	1 043,8
Uherské Hradiště	143 814	70 351	73 463	957,6	1 044,2
České Budějovice	187 304	91 612	95 692	957,4	1 044,5
Kladno	159 133	77 818	81 315	957	1 044,9
Ústí nad Labem	120 259	58 768	61 491	955,7	1 046,3
Zlín	192 849	94 046	98 803	951,9	1 050,6
Jablonec nad Nisou	89 906	43 815	46 091	950,6	1 051,9
Hradec Králové	162 820	79 348	83 472	950,6	1 052,0
Prostějov	109 539	53 370	56 169	950,2	1 052,4
Kroměříž	107 320	52 263	55 057	949,3	1 053,5

Plzeň-město	184 871	89 926	94 945	947,1	1 055,8
Olomouc	232 032	112 750	119 282	945,2	1 057,9
Hlavní město Praha	1 241 664	602 987	638 677	944,1	1 059,2
Ostrava-město	329 961	159 947	170 014	940,8	1 062,9
Brno-město	378 965	182 733	196 232	931,2	1 073,9

Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)

Příloha 2: Věková struktura obyvatelstva SO ORP ČR podle pohlaví k 31. 12. 2011

	Počet obyvatel			index maskulinity	index femininity
	celkem	muži	ženy		
Nepomuk	11 728	6 118	5 610	1090,6	917,0
Kaplice	19 669	9 941	9 728	1021,9	978,6
Přeštice	22 147	11 182	10 965	1019,8	980,6
Trhové Sviny	18 488	9 325	9 163	1017,7	982,6
Horšovský Týn	14 263	7 193	7 070	1017,4	982,9
Tachov	36 214	18 211	18 003	1011,6	988,6
Bučovice	15 942	8 012	7 930	1010,3	989,8
Lovosice	27 617	13 861	13 756	1007,6	992,4
Stříbro	16 911	8 486	8 425	1007,2	992,8
Mladá Boleslav	107 403	53 866	53 537	1006,1	993,9
Pohořelice	13 295	6 667	6 628	1005,9	994,2
Přelouč	24 648	12 360	12 288	1005,9	994,2
Nové Město na Moravě	19 472	9 763	9 709	1005,6	994,5
Světlá nad Sázavou	20 136	10 086	10 050	1003,6	996,4
Vítkov	13 828	6 923	6 905	1002,6	997,4
Bystřice nad Pernštejnem	20 359	10 192	10 167	1002,5	997,5
Litvínov	39 156	19 602	19 554	1002,5	997,6
Stod	22 713	11 369	11 344	1002,2	997,8
Kraslice	13 801	6 906	6 895	1001,6	998,4
Pacov	9 811	4 909	4 902	1001,4	998,6
Valašské Klobouky	23 656	11 833	11 823	1000,8	999,2
Kralovice	22 353	11 175	11 178	999,7	1000,3
Dačice	19 704	9 848	9 856	999,2	1000,8
Kralupy nad Vltavou	30 429	15 201	15 228	998,2	1001,8
Litovel	23 688	11 830	11 858	997,6	1002,4
Bílina	20 818	10 393	10 425	996,9	1003,1
Podbořany	15 843	7 904	7 939	995,6	1004,4
Týn nad Vltavou	14 030	6 999	7 031	995,4	1004,6

Moravské Budějovice	23 945	11 944	12 001	995,3	1004,8
Český Krumlov	41 664	20 781	20 883	995,1	1004,9
Prachatice	33 485	16 695	16 790	994,3	1005,7
Náměšť nad Oslavou	13 497	6 729	6 768	994,2	1005,8
Kadaň	43 745	21 809	21 936	994,2	1005,8
Chotěboř	22 427	11 177	11 250	993,5	1006,5
Ostrov	29 043	14 474	14 569	993,5	1006,6
Jičín	47 725	23 780	23 945	993,1	1006,9
Moravský Krumlov	22 199	11 058	11 141	992,6	1007,5
Velké Meziříčí	35 800	17 833	17 967	992,5	1007,5
Rychnov nad Kněžnou	33 929	16 900	17 029	992,4	1007,6
Telč	13 257	6 603	6 654	992,3	1007,7
Vlašim	25 795	12 847	12 948	992,2	1007,9
Rakovník	55 498	27 638	27 860	992,0	1008,0
Chomutov	82 013	40 822	41 191	991,0	1009,0
Blovice	11 697	5 822	5 875	991,0	1009,1
Sedlčany	22 259	11 075	11 184	990,3	1009,8
Jilemnice	22 560	11 224	11 336	990,1	1010,0
Rokycany	47 613	23 685	23 928	989,8	1010,3
Rýmařov	16 278	8 096	8 182	989,5	1010,6
Žamberk	29 305	14 575	14 730	989,5	1010,6
Moravská Třebová	26 839	13 345	13 494	989,0	1011,2
Vodňany	11 706	5 820	5 886	988,8	1011,3
Sokolov	77 923	38 726	39 197	988,0	1012,2
Vimperk	17 596	8 742	8 854	987,4	1012,8
Jeseník	40 486	20 112	20 374	987,1	1013,0
Nová Paka	13 440	6 675	6 765	986,7	1013,5
Mělník	43 323	21 515	21 808	986,6	1013,6
Mnichovo Hradiště	16 333	8 109	8 224	986,0	1014,2
Políčka	19 689	9 771	9 918	985,2	1015,0
Vrchlabí	28 143	13 965	14 178	985,0	1015,3
Rumburk	33 646	16 695	16 951	984,9	1015,3
Pelhřimov	45 318	22 478	22 840	984,2	1016,1
Karviná	69 999	34 716	35 283	983,9	1016,3
Kravaře	21 293	10 558	10 735	983,5	1016,8
Hořovice	28 894	14 325	14 569	983,3	1017,0
Domažlice	40 212	19 935	20 277	983,1	1017,2
Konice	11 099	5 502	5 597	983,0	1017,3
Dobříš	21 237	10 524	10 713	982,4	1018,0

Dvůr Králové nad Labem	27 416	13 586	13 830	982,4	1018,0
Odry	17 432	8 638	8 794	982,3	1018,1
Neratovice	30 417	15 072	15 345	982,2	1018,1
Roudnice nad Labem	32 245	15 975	16 270	981,9	1018,5
Nýřany	53 365	26 435	26 930	981,6	1018,7
Ivančice	24 037	11 907	12 130	981,6	1018,7
Litoměřice	59 388	29 412	29 976	981,2	1019,2
Jihlava	99 345	49 199	50 146	981,1	1019,2
Milevsko	18 614	9 218	9 396	981,1	1019,3
Mohelnice	18 714	9 263	9 451	980,1	1020,3
Židlochovice	30 501	15 091	15 410	979,3	1021,1
Šlapanice	62 661	30 993	31 668	978,7	1021,8
Kolín	79 549	39 346	40 203	978,7	1021,8
Hustopeče	35 405	17 511	17 894	978,6	1021,9
Brandýs nad Labem-Stará Boleslav	93 274	46 132	47 142	978,6	1021,9
Horažďovice	12 118	5 993	6 125	978,4	1022,0
Aš	17 592	8 700	8 892	978,4	1022,1
Chrudim	83 022	41 057	41 965	978,4	1022,1
Hořice	18 521	9 159	9 362	978,3	1022,2
Nový Bydžov	17 540	8 673	8 867	978,1	1022,4
Žďár nad Sázavou	43 244	21 382	21 862	978,0	1022,4
Žatec	27 218	13 457	13 761	977,9	1022,6
Uherský Brod	53 233	26 311	26 922	977,3	1023,2
Děčín	78 569	38 833	39 736	977,3	1023,3
Blatná	13 860	6 850	7 010	977,2	1023,4
Jaroměř	19 348	9 560	9 788	976,7	1023,8
Bílovec	25 958	12 826	13 132	976,7	1023,9
Frydlant nad Ostravicí	23 698	11 707	11 991	976,3	1024,3
Frydlant	24 865	12 283	12 582	976,2	1024,3
Klatovy	50 799	25 092	25 707	976,1	1024,5
Slavkov u Brna	21 819	10 776	11 043	975,8	1024,8
Třebíč	75 888	37 477	38 411	975,7	1024,9
Holice	17 275	8 530	8 745	975,4	1025,2
Semily	26 241	12 956	13 285	975,2	1025,4
Jablunkov	22 634	11 175	11 459	975,2	1025,4
Kutná Hora	49 269	24 325	24 944	975,2	1025,4
Vysoké Mýto	32 625	16 107	16 518	975,1	1025,5
Hlinsko	21 349	10 539	10 810	974,9	1025,7

Kopřivnice	41 408	20 441	20 967	974,9	1025,7
Strakonice	45 199	22 312	22 887	974,9	1025,8
Kyjov	55 963	27 619	28 344	974,4	1026,3
Soběslav	22 127	10 920	11 207	974,4	1026,3
Broumov	16 782	8 282	8 500	974,4	1026,3
Benešov	57 341	28 297	29 044	974,3	1026,4
Králíky	8 931	4 407	4 524	974,1	1026,5
Šternberk	23 708	11 695	12 013	973,5	1027,2
Slaný	39 274	19 373	19 901	973,5	1027,3
Tišnov	29 491	14 546	14 945	973,3	1027,4
Havlíčkův Brod	52 107	25 691	26 416	972,6	1028,2
Čáslav	25 064	12 355	12 709	972,1	1028,7
Nový Bor	26 529	13 075	13 454	971,8	1029,0
Sušice	24 705	12 176	12 529	971,8	1029,0
Lipník nad Bečvou	15 370	7 575	7 795	971,8	1029,0
Uničov	22 882	11 277	11 605	971,7	1029,1
Znojmo	91 089	44 889	46 200	971,6	1029,2
Ústí nad Orlicí	26 717	13 166	13 551	971,6	1029,2
Litomyšl	26 783	13 198	13 585	971,5	1029,3
Boskovice	51 281	25 268	26 013	971,4	1029,5
Cheb	50 992	25 123	25 869	971,2	1029,7
Černošice	124 799	61 429	63 370	969,4	1031,6
Beroun	57 162	28 135	29 027	969,3	1031,7
Vsetín	66 901	32 927	33 974	969,2	1031,8
Louny	43 721	21 517	22 204	969,1	1031,9
Krnov	41 816	20 578	21 238	968,9	1032,1
Bruntál	38 235	18 813	19 422	968,6	1032,4
Česká Lípa	76 623	37 694	38 929	968,3	1032,8
Vizovice	16 791	8 260	8 531	968,2	1032,8
Lanškroun	23 017	11 322	11 695	968,1	1032,9
Frydek-Místek	110 128	54 171	55 957	968,1	1033,0
Dobruška	20 169	9 920	10 249	967,9	1033,2
Trutnov	64 499	31 718	32 781	967,6	1033,5
Šumperk	71 109	34 967	36 142	967,5	1033,6
Vyškov	51 581	25 364	26 217	967,5	1033,6
Humpolec	17 331	8 522	8 809	967,4	1033,7
Rosice	24 671	12 131	12 540	967,4	1033,7
Říčany	58 177	28 600	29 577	967,0	1034,2
Český Brod	19 262	9 469	9 793	966,9	1034,2

Valašské Meziříčí	41 935	20 614	21 321	966,8	1034,3
Otrokovice	34 885	17 147	17 738	966,7	1034,5
Svitavy	31 801	15 631	16 170	966,7	1034,5
Kostelec nad Orlicí	24 988	12 281	12 707	966,5	1034,7
Luhačovice	19 104	9 389	9 715	966,4	1034,7
Hodonín	61 437	30 189	31 248	966,1	1035,1
Blansko	55 566	27 304	28 262	966,1	1035,1
Pardubice	125 827	61 825	64 002	966,0	1035,2
Česká Třebová	18 583	9 128	9 455	965,4	1035,8
Tanvald	21 455	10 538	10 917	965,3	1036,0
Mikulov	19 651	9 651	10 000	965,1	1036,2
Votice	12 309	6 045	6 264	965,0	1036,2
Kuřim	21 845	10 728	11 117	965,0	1036,3
Most	75 639	37 126	38 513	964,0	1037,4
Orlová	44 379	21 780	22 599	963,8	1037,6
Příbram	70 166	34 428	35 738	963,3	1038,1
Rožnov pod Radhoštěm	35 406	17 360	18 046	962,0	1039,5
Třeboň	25 089	12 301	12 788	961,9	1039,6
Teplice	107 646	52 774	54 872	961,8	1039,8
Písek	51 846	25 417	26 429	961,7	1039,8
Lysá nad Labem	22 876	11 214	11 662	961,6	1040,0
Jindřichův Hradec	47 634	23 347	24 287	961,3	1040,3
Nymburk	38 974	19 100	19 874	961,1	1040,5
Veselí nad Moravou	39 117	19 169	19 948	960,9	1040,6
Bystřice pod Hostýnem	15 783	7 729	8 054	959,6	1042,0
Tábor	80 641	39 480	41 161	959,2	1042,6
Holešov	21 576	10 558	11 018	958,3	1043,6
Frenštát pod Radhoštěm	19 079	9 336	9 743	958,2	1043,6
Hlučín	40 178	19 658	20 520	958,0	1043,8
Třinec	55 393	27 095	28 298	957,5	1044,4
Karlovy Vary	89 409	43 730	45 679	957,3	1044,6
Hranice	34 649	16 943	17 706	956,9	1045,0
Prerov	83 004	40 569	42 435	956,0	1046,0
Turnov	32 544	15 905	16 639	955,9	1046,1
Ústí nad Labem	120 259	58 768	61 491	955,7	1046,3
Železný Brod	12 324	6 022	6 302	955,6	1046,5
Zábřeh	33 735	16 484	17 251	955,5	1046,5
Bohumín	29 068	14 198	14 870	954,8	1047,3
Liberec	140 749	68 725	72 024	954,2	1048,0

Nový Jičín	48 345	23 605	24 740	954,1	1048,1
Břeclav	59 797	29 189	30 608	953,6	1048,6
Varnsdorf	20 503	10 003	10 500	952,7	1049,7
Poděbrady	30 402	14 831	15 571	952,5	1049,9
Kladno	119 859	58 445	61 414	951,7	1050,8
Opava	101 874	49 651	52 223	950,7	1051,8
Nové Město nad Metují	14 389	7 010	7 379	950,0	1052,6
Náchod	61 687	30 052	31 635	950,0	1052,7
Haviřov	93 319	45 415	47 904	948,0	1054,8
Hradec Králové	145 280	70 675	74 605	947,3	1055,6
Plzeň	184 871	89 926	94 945	947,1	1055,8
České Budějovice	154 786	75 288	79 498	947,0	1055,9
Prostějov	98 440	47 868	50 572	946,5	1056,5
Uherské Hradiště	90 581	44 040	46 541	946,3	1056,8
Český Těšín	26 310	12 781	13 529	944,7	1058,5
Kroměříž	69 961	33 976	35 985	944,2	1059,1
Hlavní město Praha	1 241 664	602 987	638 677	944,1	1059,2
Jablonec nad Nisou	54 710	26 561	28 149	943,6	1059,8
Ostrava	329 961	159 947	170 014	940,8	1062,9
Mariánské Lázně	24 405	11 773	12 632	932,0	1073,0
Brno	378 965	182 733	196 232	931,2	1073,9
Zlín	99 218	47 817	51 401	930,3	1075,0
Olomouc	161 754	77 948	83 806	930,1	1075,2

Zdroj: ČSÚ (Vlastní zpracování)